

I. STUDII

AVANTAJUL COMPETITIV AL NAȚIUNILOR ÎN ECONOMIA MONDIALĂ

Nicolae ȚĂU, dr., prof. univ.interim., ULIM

Article is about why nations succeed in particular industries, and the implications for firms and for national economies. Its concepts and ideas, however, can be readily applied to political or geographic units smaller than a nation. Successful firms are frequently concentrated in particular cities or states within a nation.

As globalization of competition has intensified, some have begun to argue a diminished role of nations. Instead, internationalization and the removal of protection and other distortions to competition arguably make nations if anything, more important. National differences in character and culture, far from being threatened by global competition, prove integral to success in it.

Scopul de bază pe care ni l-am în această publicație este răspunsul la întrebarea de ce firmele fondate pe teritoriul anumitor state stabilesc cu succes relații economice internaționale pe segmente și în industrii distincte? Este necesar să stabilim caracteristicile decisive ale națiunilor care permit firmelor sale să creeze avantaje competitive în anumite domenii, ceea ce se numește avantajul competitiv între națiuni.

Globalizarea industriilor și internaționalizarea companiilor lasă impresia unui paradox [1, p.101]. Este tentant a conchide că națiunea și-a pierdut rolul său în relațiile economice internaționale. S-ar părea la prima vedere că companiile au țevi transcendente. Dar realitatea contrazice aceste concluzii. Experiența demonstrează că conducătorii anumitor industrii și segmente industriale tind să fie concentrate în mai puține state și susțin avantajul concurenței timp de mai multe decenii. Atunci când firme din diferite națiuni (state) formează alianțe, acele firme aflate pe teritoriul națiunilor care susțin într-adevăr avantajul concurenței, devin eventual în calitate de lideri fără echivoc.

Avantajul competitiv este creat și sprijinit printr-un proces în mare măsură localizat. Diferențele în structurile economice, valorile, instituțiile și istoriile naționale contribuie profund la succesul concurenței. La etapa actuală rolul națiunilor pare a fi la fel de puternic sau chiar mai puternic decât altădată. Globalizarea competiției pare că ar putea să facă națiunea mai puțin importantă, în loc să acționeze în mod contrar. Cu mai puține impedimente comerciale pentru adăpostirea firmelor și industriilor locale necompetitive, națiunea de bază își asumă o semnificație crescândă, întrucât ea este sursa abilităților și tehnologiei care stau la baza avantajului concurenței.

Majoritatea economiștilor sunt de acord că o teorie nouă a avantajului competitiv pentru națiuni în industrii și tehnologii avansate trebuie să înceapă de la premise condiționate de experiența activității anterioare. Mai întâi, firmele trebuie să identifice strategiile care diferă. O teorie nouă urmează să explice din ce cauză firmele unor state aleg strategii mai bune decât cele din altele pentru competiție în anumite branșe ale industriilor.

În al doilea rând, competitorii internaționali de succes deseori sunt nevoiți să concureze cu strategii globale în care sunt integrate comerțul și investițiile străine. În majoritatea teoriilor precedente nu s-a încercat să se explice rolul comerțului sau a investițiilor străine. Dimpotrivă mai mulți experți consideră că o teorie nouă trebuie să explice din ce cauză o națiune este temelia (baza) pentru competitorii globali de succes, în special, în industria care cuprinde și comerțul și investițiile [2, p.55].

Majoritatea argumentelor care facilitează promovarea exporturilor și investițiilor străine se adevăresc a fi aceleași.

Baza pentru promovarea avantajului competitiv este considerată națiunea în care avantajele competitive esențiale ale întreprinderii sunt create și susținute, luând acele state unde strategia unei firme este stabilită, iar produsul de bază împreună cu tehnologia de procesare sunt create și menținute, deși nu întotdeauna în această țară are loc procesul sofisticat de producere [3, p.157]. Firmele deseori desfășoară alte activități într-o varietate de diverse națiuni [4, p.133].

Firma-mamă joacă un rol important în promovarea și amplasarea multor dintre cele mai productive locuri de muncă, tehnologii importante și celor mai avansate abilități. Prezența temeliei „de acasă” într-o națiune, la fel, stimulează cele mai pozitive influențe în alte sectoare industriale interne și duce la alte beneficii /n competiția din economia națională. Națiunea care are baza „de acasă” a firmei-mamă, la fel, va obține, de regulă, exporturi net pozitive.

Când proprietatea firmelor este concentrată în cadrul bazei „de acasă”, naționalitatea acționarilor devine secundară. Atâta timp cât compania-mamă rămâne într-adevăr bază „de acasă” prin intermediul reținerii controlului efectiv strategic, creativ și tehnic, națiunea mai obține o bună parte din beneficii pentru economia sa, chiar dacă firma este în posesia investitorilor străini sau a unei firme străine [5, p.88]. Explicând de ce o națiune este bază „de acasă” pentru competitorii de succes în segmente sofisticate și industrii, explicăm și importanța decisivă privind nivelul productivității națiunii și abilitatea ei de a majora productivitatea cu timpul.

O teorie nouă trebuie să avanseze de la avantajul comparative spre avantajul competitiv al națiunii. Teoria trebuie să explice din ce cauză o firmă a unei națiuni capătă avantaj competitiv în toate formele sale, nu doar feluri limitate ale factorului bazat pe avantajul contemplat în teoria avantajului comparativ. Majoritatea teoriilor comerciale sunt axate în exclusivitate pe cost, tratând calitatea și produsele diferențiate într-o notă de trimitere la dările de seamă financiare [6, p.77]. O teorie nouă trebuie să reflecte o concepție bogată a concurenței, care ar include segmente ale pieței fragmentate, produse diferențiate, diferențe în tehnologii și economii de proporții. Calitatea, trăsăturile și noile produse de inovație sunt centrale în industriile avansate. Mai mult decât atât, avantajul costului crește în urma aspectului exterior al produselor prin prisma raportului eficiență–producere și a procesului tehnologic de frunte, deoarece acesta se datorează factorului de cost sau chiar a economiilor de proporții. În opinia noastră trebuie analizat motivul din care firmele provenite din unele națiuni sunt mai efective decât altele în procesul de creare a acestor avantaje, atât de important pentru productivitatea înaltă și crescândă.

Argumentul lansării unei noi teorii constă în concurența dinamică și în dezvoltare. Punctul de vedere static, în esență, a cuprins multe idei tradiționale privind eficiența prețului datorită factorilor avantajului de proporții. Schimbarea tehnologică este tratată ca fiind una exogenă sau o parte importantă exterioară a acestei teorii. După cum a opinat Joseph Schumpeter cu multe decenii în urmă, în competiție (concurență), nu există „echilibru”. Concurența este o schimbare constantă a peisajului în care produsele noi, căile noi de marketing, procesele noi de producere și segmente întregi de piață apar în economia mondială. Eficiența statică ca indice în timp este rapid învinsă de rata în creștere a progresului. Însă Schumpeter ca și alți

cercetători, a tratat pe scurt problema identificării răspunsului la întrebarea de bază. Din ce cauză unele firme aflate în unele națiuni sunt mai inovatoare decât altele?

În opinia mai multor economiști, o nouă teorie trebuie să perfecționeze și să implementeze inovații în metode și tehnologii ca element central [7, p.27]. Noi trebuie să explicăm rolul națiunii în procesul de inovare. Dat fiind că inovația necesită investiție susținută în cercetare, capital fizic și resurse umane, noi trebuie, de asemenea, să explicăm din ce cauză rata investițiilor de acest gen este mai viguroasă în unele națiuni și nu în altele. Chestiunea constă în faptul cum o națiune asigură un mediu în care firmele sunt capabile să avanseze mai repede decât rivalii străini dintr-o branșă anumită a industriei. Acest lucru, la fel, va deveni fundamental în explicarea cum economiile naționale progresează, ca urmare a implementării tehnologiilor avansate în sensul larg al termenului și contribuie în mare parte la creșterea economică [8, p.312-320].

Conform punctului de vedere static asupra concurenței, factorii de producere al națiunii sunt ficși. Firmele le aplică în industriile unde ei aduc cele mai mari profituri. În concurența actuală, caracteristica esențială este promovarea inovațiilor și schimbarea. În loc de a fi limitat la resursele pasive în schimbare unde profitul este cel mai însemnat, problema principală este cum firmele își majorează venitul prin intermediul noilor produse și procese. În loc de o simplă maximizare în cadrul constrângerilor fixe, scopul este de a identifica răspunsul la întrebarea cum pot câștiga firmele avantaj competitiv în forma modificării constrângerilor. În loc de examinarea numai a unor factori de producere, o chestiune mai importantă devine analiza proceselor, cum firmele și națiunile își îmbunătățesc calitatea factorilor, majorează productivitatea cu care sunt utilizați și creează factori noi [9, p.99]. Acolo unde factorii sunt mobili și pot fi implementați în strategii globale, eficiența și eficacitatea acestor factori devin și mai importanți. Răspunsurile la aceste întrebări vor contribui decisiv la înțelegerea faptului de ce națiunile reușesc în anumite industrii.

În concluzie, întrucât firmele joacă un rol central în procesul de creare a avantajului competitiv, comportamentul lor trebuie să devină integral cu teoria avantajului național. Un test bun al noii teorii este oportunitatea de a fi valorificată de manageri, politicieni și economiști. În opinia noastră, o teorie nouă trebuie să ofere perspicacitate firmelor referitor la faptul cum trebuie stabilită strategia în vederea atingerii nivelului celor mai efectivi competitori internaționali. Acestea sunt provocările, pe care trebuie să le atingă firmele pentru a crea avantaj competitiv în statele unde activează.

Pentru a investiga cum națiunile obțin avantaj în urma concurenței în anumite branșe ale industriei și implicațiile privind strategia firmei și economiile naționale, Michael Porter a efectuat un studiu de patru ani a zece națiuni comerciale importante [10, p.101]:

Danemarca	Singapore
Germania	Suedia
Italia	Elveția
Japonia	Marea Britanie
Coreea	Statele Unite

Printre acestea au fost incluse trei puteri industriale de frunte: Statele Unite, Japonia și Germania, precum și alte națiuni care să se deosebească mult după mărime, politica guvernului față de industrie, filozofia socială, geografie și regiune. O atenție majoră a fost acordată națiunilor asiatice în anii recentți fiind investigate Japonia,

Coreea și Singapore. Totuși, națiunile europene manifestă în egală măsură perspicacitate interesantă și importantă. În acest studiu a fost inclusă o multitudine de națiuni europene printre ele figurau Elveția și Suedia cu un volum remarcabil de comerț internațional având comparația cu mărimea lor. Studiul s-a limitat la zece națiuni numai datorită limitării de timp și resurse. Împreună, celor zece state examinate le revenea 50% depline din volumul total al exporturilor mondiale în anul 1985.

Cercetarea s-a axat pe procesul de obținere și menținere a avantajului concurenței în industria relativ sofisticată și segmente industriale. Acestea sunt cheia productivității înalte și crescânde într-o națiune fiind, cel puțin, înțelese folosind teoria susținută până acum. Națiunile alese pentru studiu au fost unele care deja concurează cu succes într-o gamă întregă de astfel de branșe ale industriei sau în cazul Coreii și Singapore au semne de capacitate crescândă pentru competiție. Coreea și Singapore au fost selectate din grupul Țărilor Noi Industrializate (ȚNI) aflate într-o creștere rapidă, fiindcă ele au modele foarte diferite de a obține în industrie și diverse politici guvernamentale [11, p.188]. Coreea, în particular, s-a bucurat de cel mai rapid ritm și avansare susținută a pozițiilor competitive dintre toate ȚNI.

Majoritatea studiilor privind concurența națională s-au axat asupra unei națiuni sau s-au bazat pe comparații bilaterale, deseori cu Japonia [12, p.99]. După cum s-a constatat în urma cercetării în cauză, o astfel de abordare poate doar să ne ducă atât de departe și ar putea fi greșită. Rezultatele comparațiilor bilaterale deseori se dovedesc a fi lipsite de robustețe, atunci când a treia sau a patra națiune este adăugată la investigație. În studiile în care se compară Statele Unite cu Japonia, de exemplu, proiectele japoneze de cercetare cooperativă sunt frecvent identificate drept un factor esențial de succes al avantajului competitiv al Japoniei. Astfel de studii au servit drept justificări pentru aplicarea acestei practici peste tot. Totuși, Germania și Elveția, împreună cu alte națiuni par să susțină avantajul concurenței în toate branșele industriei fără a purcede la cercetare cooperativă. De asemenea, proiectele japoneze cooperative, așa după cum le-a descris M. Porter, sunt importante din motive diferite de cele deseori presupuse [13, p.145]. Studiind națiunile care diferă după aria largă de circumstanțe, autorul a izolat forțele fundamentale care stau la temelia avantajului concurenței naționale de cel particular.

Cercetarea a fost realizată de către un grup de peste treizeci de savanți, majoritatea dintre care erau nativi și stabiliți cu traiul în statul unde se făcea cercetarea. O metodologie comună a fost aplicată la fiecare națiune. Studiul a fost realizat cu asistența și suportul organizațiilor cooperante. Acestea au inclus instituții guvernamentale cum ar fi Ministerul japonez al Comerțului și Industriei, instituții financiare private ca Deutsche Bank, instituții de învățământ cum ar fi Institutul pentru Business Internațional al Școlii de Economie din Stockholm și publicația The Economist. Organizațiile cooperante au asigurat infrastructura necesară, asistența privind obținerea succesului companiilor și alte instituții din cadrul națiunii și uneori, la fel, ajutor pentru cercetările locale.

În fiecare stat studiul a constat din două părți. Prima a fost identificarea tuturor (sau cât mai multe posibile) industriilor în care firmele naționale aveau succes în plan internațional, folosind date statistice, surse publicitare suplimentare și interviuri în teren. Savanții au fost preocupați de toate tipurile de industrii în economie, inclusiv cea agricolă, de producere și servicii. Majoritatea studiilor anterioare au

exclus serviciile, însă concurența internațională în ele este importantă și răspândită. Deși dispunea de puține date privind serviciile la etapa respectivă, iar o bună parte dintre funcțiile competitive în plan național urmau să fie spicuite din interviuri, surse publicate fragmentar, sectorul serviciilor a fost inclus atât în descrierea națională succintă, cât și printre industriile alese pentru studiu detaliat.

Unitatea de bază propusă pentru analiză a fost branșa îngustă a industriei sau segmentul distinct din careva industrie. Avantajul național este tot mai mult concentrat în anumite industrii și chiar segmentele industriei, reflectând specificul lor și diferențiind sursele avantajului concurenței. În limitele datelor disponibile s-au identificat cel puțin definițiile totale ale industriei.

În urma analizelor s-a definit succesul internațional a industriei națiunii ca posesor al *avantajului competitiv în comparație cu cei mai buni competitorii din lumea întreagă*. Dat fiind existența protecției, subvențiilor, convențiilor contabilităților diferite și predominarea comerțului de frontieră cu țările vecine, multe din măsurile potențiale ale avantajului competitiv pot fi greșite. Nici profitul intern, nici mărimea industriei sau a companiei de frunte și nici existența câtorva experți nu este un indice al avantajului competitiv. Determinarea prezenței unui avantaj competitiv cu adevărat din punct de vedere statistic este o provocare.

Au fost alese cele mai bune unități de măsură ale avantajului competitiv (1) prezența exporturilor substanțiale și susținute într-un șir de alte națiuni, (2) investițiile directe străine bazate pe abilitățile și activele create în țara de proveniență pentru faza statistică a cercetării. Investițiile directe străine și comerțul sunt ambele părți integrante ale strategiilor globale și unități de măsură a succesului internațional și trebuie să le cuprindă. De exemplu, companiile farmaceutice elvețiene și producătorii americani de produse ambalate de consum dispun de o putere internațională, care trece dincolo de evaluările conținute în datele comerciale.

Națiunea a fost tratată drept bază internă pentru o firmă, în cazul când aceasta era în proprietate locală, aparținea unei firme băștinașe sau unei firme conduse în mod autonom cu toate că se afla în proprietatea unei companii străine sau a investitorilor. Un producător de bocanci pentru schiat cu sediul central în Italia, care a elaborat și a fabricat substanțial toate produsele sale în Italia, era tratat ca un caz al avantajului competitiv italian chiar și dacă ar fi fost preluat de către o companie străină. În cazul când industria națiunii consta din filialele companiilor străine, totuși, națiunea nu este considerată ca una competitivă în acest domeniu.

A fost creat un profil pentru toate branșele industriei, în care fiecare din acestea era de succes în plan internațional în trei perioade de timp: 1971, 1978 și 1985. Națiunile mai mari își expun pozițiile internaționale în sute de industrii. Modelul industriilor de succes în orice economie este departe de întâmplare și scopul este de a explica modelul și cum acesta s-a schimbat în timp [14, p.88]. De un interes special s-au bucurat raporturile între industriile competitive ale națiunilor.

În a doua parte a studiului s-a examinat istoria concurenței în anumite industrii pentru a determina procesul dinamic prin care avantajul competitiv fusese creat. În baza profilurilor naționale, noi am selectat peste o sută de branșe ale industriei sau grupuri de industrii.

Pentru fiecare națiune modelul industriilor competitive a fost selectat pentru a reprezenta cele mai importante grupuri de industrie competitivă a economiei. În

Danemarca, de exemplu, s-a examinat industria lactatelor, una din grupul industriilor de produse agricole finite în care Danemarca este puternică; aditive alimentare și utilaj agricol, exemple ale efectelor agricole ale grupului; și mobilă, una din seriile produselor de uz casnic. În Statele Unite puterea americană în businessul serviciilor este reprezentată prin reclamă, ingineria construcțiilor și managementul deșeurilor; mănunchiurile capacității de producere a utilajului pentru avioane comerciale, refrigerare comercială, aer condiționat și echipament pentru construcție; dominarea în programele software pentru calculatoare; sectorul medicinal prin utilaj de monitorizare a pacienților și seringilor; sectorul bunurilor de consum prin detergenți; sectorul de distracție prin film. Preparatele chimice agricole reprezentate de sectorul chimic au servit drept exemplu de admisie într-un grup mare de industrii agricole. Industriile studiate reprezintă o cotă-parte semnificativă din totalul exporturilor în fiecare națiune, incluzând mai mult de 20% a exporturilor totale în Japonia, Germania și Elveția și peste 40% a exporturilor din Coreea.

Toate branșele industriilor selectate pentru studiu au fost unele în care națiunea avea o poziție internațională însemnată pe piață în 1985. Unele industrii acumulară forță în plan internațional, pe când altele își mențineau pozițiile lor sau realizau declin. Industriile supuse cercetării includ unele dintre cele mai renumite și importante istorii de succes (automobilele și produsele chimice germane, semiconductoarele și video japoneze, sectorul bancar și farmaceutic elvețiene, încălțăminte și industria textilă italiană, aviația comercială și cinematografia americană ș.a.m.d.). Scopul a fost totuși să reprezinte economia în întregime și să evite părtinirea înclinată spre industrii foarte vizibile, atât de proeminente în cercetare. Autorul a selectat unele industrii relativ obscure, dar care sunt extrem de competitive (ca planurile coreene, cizmele de schiat italiene și biscuiții britanici). La acestea s-au mai alăturat unele industrii, întrucât ele au devenit paradoxuri. În sursele occidentale, de exemplu, cererea internă japoneză este practic inexistentă, totuși Japonia menținând o poziție puternică la capitolul exporturi și investițiilor străine în această industrie. Au fost evitate industriile care erau în mare măsură dependente de resursele naturale: astfel de industrii nu formează temelia economiilor avansate, iar capacitatea de concurență în acestea este mai explicită conform teoriei clasice. Cu toate acestea, s-au inclus un șir de industrii mai intensive din punct de vedere tehnologic, ce țin de resurse naturale, cum ar fi hârtia de ziar și preparatele chimice agricole.

Pentru a examina mai profund procesul dinamic prin care avantajul competitiv al națiunii a fost obținut într-o industrie, a fost necesar să se studieze istoria industriei. S-a studiat istoria dezvoltării industriilor (secole în cazul cuțiteriei germane și țesăturilor italiene, decenii pentru programe americane software și roboții japonezi, de exemplu) ca să se înțeleagă cum și de ce industria a început într-o națiune, cum a evoluat, când și de ce firmele dintr-o națiune au dezvoltat avantajul competitiv și procesul prin care avantajul concurenței a fost sprijinit sau pierdut. Cazurile din istorie au rezultat în urma lucrului efectuat de un istoric bun cu lux de amănunte, au asigurat multă perspicacitate în dezvoltarea atât a industriei, precum și a economiei naționale.

Fiecare studiu de caz a examinat întreaga industrie globală, inclusiv națiunile victorioase și cele în pierdere. Autorii au examinat modelul avantajului competitiv printre firmele bazate în diferite națiuni și cum s-au modificat de-a lungul timpului. Cei mai semnificativi competitori din alte națiuni au fost identificați, de rând cu

segmentele în care ei erau cei mai puternici și sursele avantajului concurenței. În mașinile de imprimare, de exemplu, s-a determinat că Germania și Elveția au înregistrat avantaj, iar Statele Unite au scăzut din ritm, Japonia a înregistrat spor. În câteva cazuri aceeași industrie a fost studiată pe larg din perspectiva mai multor națiuni în cazurile când industria era o sursă a exporturilor în fiecare națiune și unde firmele stabilite într-o națiune fuseseră de succes pe plan internațional în diferite segmente. Utilajul de ambalare, de exemplu, a fost supus studiului ca parte a cercetării italiene și germane. În acest fel, s-a investigat succesul în unele segmente ale firmelor din Elveția și Suedia, precum și a motivelor pentru poziția relativ proastă a Statelor Unite și altor națiuni.

Industriile au fost alese pentru a le reprezenta pe cele în care fiecare națiune studiată a fost sau fuseseră pentru o perioadă tare sau cazuri de succes. Prin studierea unor industrii, care în trecut erau de succes, iar în prezent se află în proces de declin, precum și motivele insuccesului firmelor acesteia în alte branșe ale industriei prin studii de caz, s-a examinat o secțiune transversală relativ largă atât a industriilor de succes, cât și de insucces în economia fiecărei națiuni. Prin acoperirea națiunilor și industriilor, studiul a încercat să identifice un model mai cuprinzător decât în alte cercetări.

Studiul a fost efectuat cu scopul de a determina faptul de ce națiunile obțin succes în anumite industrii și implicațiile firmelor în dezvoltarea economiilor naționale. Concepțiile și ideile pot fi de-a gata aplicate unităților politice ori geografice mai mici ca națiunea. Firmele de succes sunt frecvent concentrate în anumite orașe sau state în cadrul unei națiuni. De exemplu, în Statele Unite mulți dintre promotorii imobiliari de frunte ai națiunii activează în Dallas, Texas; furnizorii de echipament pentru petrol și gaze în Houston; rețeaua de administrare a spitalelor partea de centru-sud cuprinzând Nashville, Tennessee; producătorii de covoare în Dalton, Georgia; producătorii de încălțăminte în Oregon; producătorii de case mobile în Elkart, Indiana; și companiile de microcalculatoare în Boston. Ceva caracteristic localităților asigură un mediu fertil pentru firme în anumite industrii. Politica guvernamentală la nivel de stat și nivel local are un rol important în schițarea avantajului național.

Chestiunile fundamentale sunt chiar mai largi decât rolul națiunilor (sau autoguvernărilor locale). Principal este să se identifice modul cum „mediul” din proximitatea firmei formează succesul în urma concurenței pe parcursul timpului. Sau chiar cu o abordare mai largă, de ce unele organizații prosperă, iar altele suferă eșec. O parte componentă a mediului companiei o constituie amplasarea ei geografică, cu toate implicațiile de ordin istoric, costuri și cerință. În orice caz, mediul companiei include mai multe decât aceasta: la fel de importante sunt astfel de lucruri unde managerii și muncitorii fuseseră instruiți având în vedere natura celor mai importanți clienți precedenți sau actuali ai companiei.

Se cunoaște mult despre ceea ce este avantajul concurenței și cum anumite acțiuni îl creează sau îl distrug. Cu mult mai puțin se cunoaște despre faptul de ce o companie face alegeri favorabile în identificarea bazelor pentru avantajul concurenței și de ce unele firme sunt mai agresive în atingerea scopului.

Studiind succesul economic național s-a observat tendința de gravitare spre explicații simple și clare și încredințare în ele ca un act de bună credință în fața numeroaselor excepții. Specializarea crescândă a disciplinelor a consolidat doar această perspectivă. În acest sens se poate face și mai mult. Cercetătorii din mai multe

domenii ale studiului abea încep să recunoască că aceste frontiere tradiționale dintre domenii sunt limitate. Ar fi posibil să reduci disciplinele și să examinezi mai multe variabile pentru a înțelege cum funcționează și se dezvoltă sistemele complexe. Pentru a realiza aceste modele matematice limitate la câteva variabile și teste statistice forțate de datele disponibile, necesită a fi suplimentate de alte tipuri de activități.

Guvernele naționale, din partea lor, urmează să fixeze un scop potrivit – productivitatea, care stă la baza prosperării economice. Ei trebuie să tindă spre determinanții ei adevărați cum ar fi înlesnirea, efortul și competiția, în schimbul celor tentante, dar deseori alegeri mai puțin productive cum ar fi subvențiile, colaborarea extensivă și protecția „temporară” propuse mai des. Rolul convenit al guvernului este să impulsioneze și să-și provoace industria să avanseze și să nu acorde „ajutor” pentru ca industriile să-l evite. Actualmente când majoritatea în lume își examinează structurile sale, necesitatea pentru alegeri potrivite a devenit mai mare ca niciodată până acum. Prosperitatea economică națională are nevoie să dezvolte pe seama altor națiuni și multe dintre acestea se bucură de ea într-o lume a inovației și concurenței deschise.

Odată cu intensificarea globalizării competiției, unii au început să aducă argumente privind diminuarea rolului națiunilor. Însă internaționalizarea și înlăturarea protecției și altor distorsiuni la competiție discutabile le face pe națiuni, dimpotrivă, mai importante. Diferențele naționale de caracter și cultură, departe de a fi amenințate de competiția globală, se dovedesc a fi părți întregi ale succesului. Înțelegerea rolului nou și diferit al națiunilor în procesul competiției va crea posibilitatea identificării și dezvoltării avantajului competitiv al națiunii în relațiile economice internaționale.

REFERINȚE:

1. Porter Michael E. *Competitive Strategy: Technique for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press, 1980, P.101.
2. Blomstrom Magnus; Lipsey Robert E. And Kulchysky, Ksenia. „US and Swedish Direct Investment and Exports.” In *Trade Policy Issues and Empirical Analysis*, edited by Robert E. Baldwin. Chicago: University of Chicago Press, 1988, P.55.
3. Monopolkommission. *Die Wettbewerbsordnung erweitern. Hauptgutachten 1986/1987*. Baden-Baden, 1988, P.157.
4. National Science Foundation. „The Science and Technology Resources of West Germany: A Comparison with the United States,” Special Report Number 86-310, Washington, DC, March 1986, P.133.
5. National Science Foundation. „International Science and Technology Data Update 1988, NSP89-307, Washington, DC. 1988, P.83
6. Romer Paul M. *Capital Accumulation in the Theory of Long-Run Growth*, in *Modern Business Cycle Theory*, edited by Robert J. Barro-Cambridge: Harvard University Press, 1989, P.77
7. Schumpeter Joseph A. *The Theory of Economic Development*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1934, P.27
8. Solow Robert. *Technological Change and the Aggregate Production Function*, *The Review of Economics and Statistics*, Volume 39, Number 3, August 1957, 312-320.
9. Vogel Ezra F. *Comeback, Case by Case: Building the Resurgence of American Business*. New York: Simon & Schuster, 1985, P.99
10. Porter Michael E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: The Free Press, 1985, P.101
11. Porter Michael E. *From Competitive Advantage to Corporate Strategy*, *Harvard Business Review*. May-June 1987, p.188
12. Porter Michael E., and Enright, Michael. J. *Studies in National Advantage*, forthcoming, 1990, p. 99.

13. President's Commission on Industrial Competitiveness, Global Competition: The New Reality, the report of the President's Commission on Industrial Competitiveness, Volumes I and II, Washington, DC. US. Government Printing Office, January 1985, p.145
14. Hirschmeier Johannes, and Yui, Tsunchiko. The Development of Japanese Business 1600-1980. London: George Allen Unwin, 1981, p.88 (2nd edition).

Prezentat la 06.11.2007.

STAREA DE CRIZĂ ÎN FIRMA INDUSTRIALĂ – ESENȚA ȘI FORMELE DE MANIFESTARE

Natalia BURLACU, dr. hab, prof univ., ULIM

Crisis in the broad sense of the word usually is understood as such condition of the organization which precedes its transition in other quality. Change of quality can not take place, if management manages to overcome contradictions in internal and an environment of the organization.

În sensul larg al cuvântului, prin termenul „criză” de obicei se subînțelege o astfel de stare a organizației care precedă conversiunea acesteia într-o alta însușire. Modificarea însușirii poate să nu aibă loc în cazul în care managementul ei reușește să înfrunte antagonismul în mediul intern și extern al organizației. Acestea pot fi diverse modalități de coordonare și subordonare a intereselor părților componente a scopului unic al organizației (la fel și alte forme ale asigurării integrității acesteia). În cazul apariției divergențelor, o variantă inevitabilă a soluționării crizei este modificarea poziției calitative a firmei, ruinarea acesteia.

Dacă în primul caz managementul nu suportă transformări fundamentale, deși poate suporta transformări semnificative în limitele scopurilor principale a organizației, care sunt menținute, atunci în al doilea caz, de regulă, ea își modifică imaginea și domeniul său de bază este reorientat. În mod corespunzător se modifică și managementul firmei, devenind atribut în esență a altei organizației.

Dintre toate organizațiile economice, cele mai esențiale deformări și transformări calitative criza le poate provoca anume firmelor industriale. Dacă în companiile comerciale, cele de aprovizionare-desfacere, consulting, în bănci, companii investiționale, starea de criză de obicei durează mai puțin timp, atunci în firmele industriale poate dura ani întregi (5 și mai mult). Suficient simplificate comparativ cu acestea apar situațiile de criză ale organizațiilor de transport, gospodăriilor forestiere, industriei materialelor de construcție etc.

Această circumstanță scoate în evidență problematica stărilor de criză a firmelor industriale, în condițiile contemporane, deoarece procesele, anume din acest domeniu, se dovedesc a fi deosebit de complicate pentru administrare și deosebit de perceptibile pentru economia națională.

Cauza principală a crizei firmei industriale, la fel ca și a macromediului, este reducerea cererii, ceea ce cauzează reducerea producției, ocupației, investițiilor. Soluționarea acestei situații este posibilă pe următoarele căi:

- 1) pe calea investițiilor externe pentru executarea comenzilor speciale,
- 2) prin restructurizarea internă și trecerea la lansarea producției ce se bucură de o cerere stabilă;
- 3) pe calea dezmembrării organizației după principiul obiectiv (mai rău – tehnologic) și păstrarea celor mai rentabile subdiviziuni, în calitate de unități independente.

Istoria mărturisește faptul că starea de criză este caracteristică pentru orice organizație, în procesul evoluției, aceasta semnalizând acumularea unei anumite mase critice a factorilor stagnanți, lichidarea sau activarea cărora este necesară sau pentru prelungirea procesului de reproducție (funcționării organizației) sau pentru trecerea acesteia într-o altă calitate. Ieșirea din criză poate fi instantanee

(defolt, faliment, modificarea profilului activității, segmentarea, ș.a.), cât și îndelungată în timp. Formulată de către K. Marks și F. Engels, teoria echilibrului sistemelor economice capitaliste a fost coordonată cu ideile mecanicii newtoniene ce ține de echilibrul macrosistemelor (Fig.1).

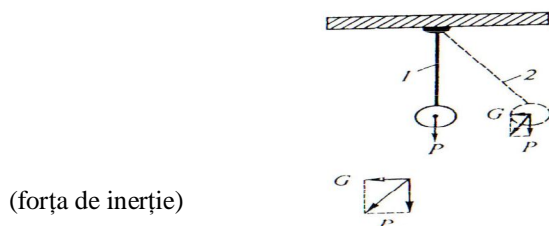

Fig. 1. Echilibrul sistemelor închise

În conformitate cu aceste idei, acumularea forțelor negative pe măsura îndepărtării pendulului de la punctul de echilibru (poziția 2) îl aduce, în cele din urmă, în poziția inițială (poziția 1). Acest model al proceselor economice permite analizarea factorilor interni de funcționare a organizației și, abstractizându-se de mediul extern, să elaboreze modele de optimizare a gestiunii organizației. O deficiență a acestei abordări este neglijarea factorilor mediului extern, care pe măsura complicării sistemelor economice naționale, informatizării generale, globalizării economiei, se intensifică considerabil.

Mai apropiat de realitățile economice este modelul funcționării firmei industriale, ce ia în considerație factorii - cheie ai influenței directe și indirecte a mediului ei extern (mediul de afaceri). Într-o astfel de interpretare, echilibrul în organizație nu apare automat, numai din contul resurselor interne, ci din contul influențelor externe concentrate, care se intensifică pe măsura distanțării organizației de la starea de echilibru. Acest fapt face organizația un element al autoreglării unei macrosisteme mai mari (fig. 2). Modelul similar de funcționare echilibrată a organizației în general satisface necesitatea exactității calculului economice și poate fi utilizat ca model fundamental la micro- și macronivel.

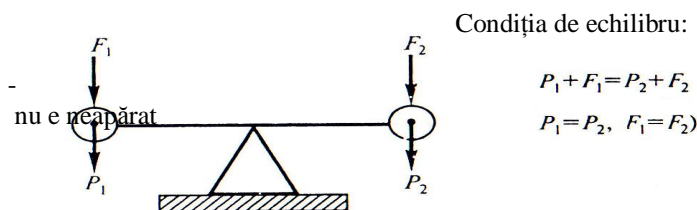

Fig. 2. Echilibrul sistemelor deschise

Însă nu se poate neglija faptul că dezvoltarea organizației presupune inegalitatea factorilor economici cu o activitate de sens opus și existența în sistemă a factorului

de orientare progresistă. Acest fenomen coincide cu concluziile teoriei catastrofelor, care admite că sistemele economice nu trebuie neapărat să fie echilibrate [8]. În practică aceasta se manifestă prin faptul că, firma industrială, dezvoltându-se, trece prin diferite etape ale activității sale (Fig. 3): 1) creșterea; 2) stabilizarea; 3) stagnarea; 4) reorganizarea; 5) creșterea într-o calitate nouă.

La etapa predominării în organizație a unuia din puteri se petrece distrugerea sistemului, stagnarea (etapa 3), tranzitorie în haos (etapa 4). O îndelungată aflare a organizației în starea etapei patru, în lipsa puterilor constructive intens exprimate, poate duce la distrugerea ei totală (faliment). Etapa trei și patru (și începutul etapei a cincea) a ciclului de viață a organizației conturează starea ei de criză, conducerea în această etapă are un caracter specific ce permite evidențierea acestuia într-o formă separată „managementul anticriză”.

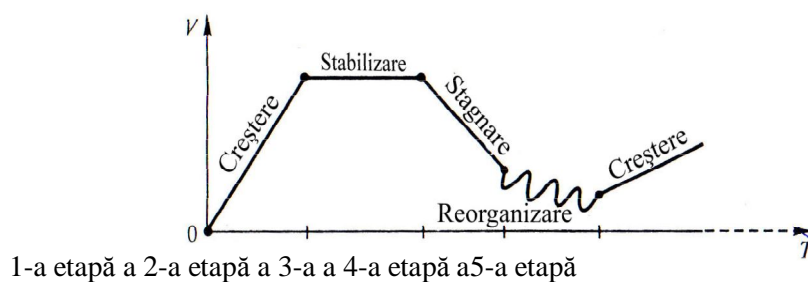

Fig. 3 Ciclul de viață al firmei industriale

La etapa a 3-a și a 4-a pe măsura realizării managementului anticriză se petrece regrouparea puterilor externe și interne ale organizației economice, ca urmare se începe reorganizarea echilibrului la nivelul nou al calității acestora.

În literatura contemporană se întâlnește o etapare variată a ciclurilor de dezvoltare și stagnare a organizației. În general în ciclul activității profesionale a organizației se evidențiază 5 etape (stări):

1) etapa exprelentă – apariția organizației, constituirea structurii ei. La această etapă este nevoie de o atenție sporită și ajutorul organizațiilor străine (externe), organelor de stat și municipale, ca organizația creată să nu se autolichideze;

2) stare pacientă – perfectarea organizațională și cucerirea unui anumit segment al pieței, creștere cantitativă;

3) starea violentă – poziție stabilă pe piață, strategie agresivă. Firmele violente pot apărea sub forma violentului național; violentului internațional; violentului destructiv. Prima formă este caracteristică pentru organizațiile industriale, ce activează energetic pe plan național. A doua formă este caracteristică organizațiilor mari diversificate cu sucursale străine.

4) starea comutantă – caracterizează intrarea organizației în declin. Se produce simplificarea structurală și de obiect al acesteia, dezmembrarea pe organizații mici, care se specializează pe produse separate – de regulă cu calități exploataționale reduse. Nu se perfecționează și nu se înnoiește producția. Piața de desfacere se îngustă bază și se localizează;

5) starea letalentă se caracterizează prin destructurizarea organizației, întreruperea existenței acesteia în calitatea ei anterioară. În întregime se modifică profilul de producție.

Potrivit schema ei menționată mai sus ciclului de viață a organizației (Fig. 1.3), sistema de etapare propusă se coordonează în felul următor:

1-a etapă (creșterea) - stare pacientă;

A 2-a etapă (stabilizarea) - starea violentă;

A 3-a etapă (stagnarea) - starea comutantă;

A 4-a etapă (reorganizarea) - starea letalentă sau etapa exprelentă (aparitia într-o calitate nouă).

În fiecare din stările menționate există diverse grade de pericol de modificare a calității organizației, fapt condiționat atât de factorii interni, cât și cei externi ai mediului ei. Gradul predispoziției organizației la trecere într-o altă calitate determină nivelul stării de criză.

Formată în anii șaptezeci al secolului trecut teoria matematică a catastrofelor descrie trecerile bruște, ceea ce în sistemele economice este caracteristic pentru managementul anticriză. Catastrofale se consideră trecerile calitative.

Într-o organizație echilibrată indicele ei rezultativ – profitabilitatea (P_1) poate fi descris prin funcția de tip $P_1 = f_1(x; y)$, căreia grafic îi corespunde suprafața fără cute (P_1), unde fiecărei valori a argumentului îi corespunde o anumită valoare C și punctul C_1 al proiecției pe planul XY (Fig. 4).

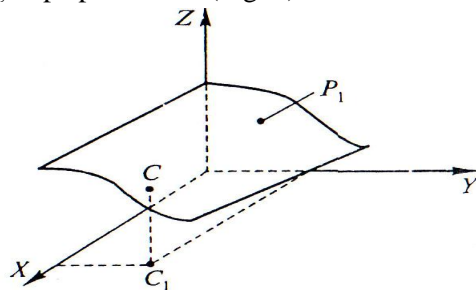

Fig. 4. Funcția profitabilității firmei industriale

Starea de criză a organizației se descrie cu ajutorul unor dependențe matematice mai complicate, ce caracterizează neunivocitatea rezultatelor (funcțiilor) de la modificarea parametrilor (argumentelor) externi și interni. Destul de răspândite sunt urmările neunivoce ale unora și aceluiași acțiuni a conducerii în diferite intervale de timp. Astfel de funcții, schematic pot fi descrise prin suprafața cutată P_2 în sistema de coordonate tridimensională (Fig. 5), unde șirului valorilor argumentului (acțiuni întreprinse de către conducere) îi corespund câte două valori ale funcției (rezultatul acțiunilor întreprinse de către conducere). În astfel de funcție, în proiecția ei pe suprafața XY , punctului C_1 îi corespunde pe suprafața cutată P_2 două puncte – C și C_1 . Însă regularitatea proporțiilor argumentelor și funcțiilor asigură o stabilitate destul de înaltă a funcționării organizației, mecanismul căreia este descris prin dependența matematică menționată, anterior.

Deosebit de complicată în prognozarea rezultatelor, acțiunilor întreprinse de către conducere este starea de criză a organizației care poate fi modificată prin influențe relativ neînsemnate. Dependența matematică a rezultativității influențelor

gestionare, în organizația ce se află în stare de criză, poate fi prezentată sub forma suprafeței cu cută (Fig. 6), unde uneia și aceleași decizii gestionare îi corespund diferite rezultate nu numai în dependență de timp, dar și alți parametri (de exemplu, condițiile speciale ale unei livrări angro considerabile, intensificarea agresiunii furnizorilor de energie electrică, acțiunile imprevizibile ale creditorilor etc.).

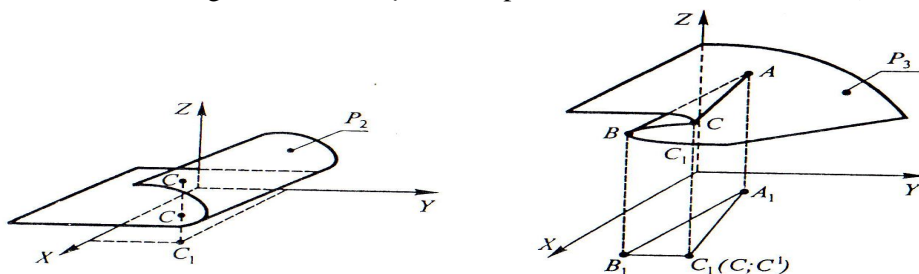

Fig. 5. Suprafața cutată Fig. 6. Suprafața în formă de cută

Astfel, unele și aceleași decizii ale conducerii în diferite intervale de timp și în diferite condiții după un alt parametru (menționat în paranteze) pot duce organizația la catastrofă (stopare, falimentare etc.).

Dependența matematică a reflectării acțiunilor întreprinse de către conducere asupra stării organizației (firmei), descrisă de suprafața sub formă de cută (P_3), denotă un grad înalt de instabilitate a sistemului ei economice (Fig. 6). Dacă proiecțiile punctelor suprafeței cutate pe planul în împrejurimea punctului A corespund valorilor aproximative ale punctelor pe diferite cute (de sus și jos), atunci pe măsura îndepărtării de punctul A pe axa absciselor această diferență crește puternic și poate deveni cauza catastrofei. În figura 6 punctului A_1 pe planul XY îi corespunde numai o singură valoare A pe suprafață. Însă punctului C_1 îi corespund două puternic îndepărtate unul de altul puncte a suprafeței – C și C_1 . O astfel de dependență demonstrează că în sistemul economic a firmei industriale, descrisă de suprafața sub formă de cută, există un grad înalt de nedeterminare a rezultatelor acțiunilor întreprinse de către conducere. Ele pot fi pozitive sau negative, cu mari amplitudini, chiar în cazul unor acțiuni neînsemnate întreprinse de către conducere. Aceasta este îndeosebi vizibil când ele se realizează în împrejurimile punctului A, unde trecerea de la un nivel la altul necesită cheltuieli destul de mici. Pe lângă aceasta, în concordanță cu teoria catastrofelor, eficiența managementului anticriză, esențial, depinde de succesiunea acțiunilor întreprinse de către conducere. În figura 6 se observă, că saltul rezultatelor la mișcarea în direcția de la C_1 spre B_1 este mai mic decât în direcția de la B_1 spre C_1 . Aceasta indică o eficiență destul de înaltă – negativă, cât și pozitivă – a managementului în organizația ce se află în condițiile de stres organizațional și se cere de la management o atenție sporită în abordări, evaluări, soluții și acțiuni.

Bibliografie

1. Anticrizisnoe upravlenie. Manual/ Sub red. Ā.M. Korotkova.

Prezentat la 30.11.2007.

ASPECTE METODICE ȘI MANAGERIALE ALE COLABORĂRII FINANCIARE INTERNAȚIONALE

*Alexandru ȘCERBANSCHI,
prof.univ. interim., dr., ULIM*

The continuing and effective reformation of the national economy in the Republic of Moldova is impossible without close collaboration with the international financial institutions and in particular with the World Bank. This process is many-sided and is in mutual dependence with various factors, study and research. In this context, the analysis of new tendencies in the policy, promulgated by the World Bank, and the place of the Republic of Moldova in the process of the economic and financial collaboration, acquire a great importance. The methodological and managerial aspects of the international financial collaboration represent a great interest for the economic theory and practice.

Integrarea unui stat relativ nou independent în circuitul economic mondial, după cum este Republica Moldova, presupune colaborarea ei pe plan financiar cu prestigioasele organisme internaționale – Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Banca Europeană de Reconstrucții și Dezvoltare s.a. Această colaborare reprezintă un proces multilateral și destul de complicat ce necesită o examinare minuțioasă, periodică și cu perindarea a multor aspecte: metodologice, metodice, manageriale, sociale etc. În acest context remarcăm inițial evidențierea următoarelor tendințe noi în politica de finanțare a Băncii Mondiale.

Modificările calitative în activitatea Băncii Mondiale, implementate vizibil la sfârșitul secolului 20, se regăsesc atât pe planul accelerării creșterii fondurilor alocate pentru dezvoltarea sectoarelor economice prioritare ale statelor - membre, cât și în domeniul dezvoltării lor sociale.

Banca se preocupă mai mult de aspectele sociale ale creșterii economice cum ar fi cele condiționate de explozia demografică, de folosirea cât mai completă a forței de muncă, lichidarea șomajului, repartiția echitabilă a veniturilor, sănătatea publică, cerințele alimentare, protejarea mediului înconjurător, ajustarea structurală și sectorială, rezolvarea problemei datoriilor etc.

Un aspect nou al activității Băncii Mondiale este tendința spre realizarea obiectivelor la început de mileniu, formulate în Declarația Mileniului și aprobate de către Organizația Națiunilor Unite. Principala misiune a Băncii Mondiale care este, de asemenea, și unul dintre cele mai importante obiective la început de mileniu, este reducerea sărăciei, dat fiind faptul că 2,8 mlrd. de persoane (ceea ce reprezintă mai mult de jumătate din populația țărilor în curs de dezvoltare) trăiesc în prezent cu 2 dolari pe zi, iar 1,1 mlrd. – cu mai puțin de 1 dolar pe zi. La realizarea acestui obiectiv Banca Mondială pune accentul pe creșterea economică ce aduce beneficii populației sărace, analiza sărăciei și impactului social, și lărgirea oportunităților și posibilităților populației vulnerabile. Toate direcțiile strategice ale Băncii Mondiale, începând cu agricultura, industria forestieră, alimentarea cu apă și servicii sanitare și terminând cu dezvoltarea sectorului privat și gestionarea economică, au ca prim - obiectiv eradicarea sărăciei.

Pe parcursul ultimilor ani se observă, de asemenea, o reorientare a eforturilor financiare ale Băncii spre operațiuni care stimulează producția sectorului privat, paralel cu lărgirea sferei de finanțare a infrastructurilor și serviciilor, precum și recurgerea în măsură sporită la împrumuturi care au la bază măsuri politice (împrumuturi de ajustare structurală și sectorială). Banca Mondială atrage o atenție deosebită dezvoltării sectorului privat și îmbunătățirii climatului investițional în

scopul accelerării creșterii economice și eradicării sărăciei. Dezvoltarea acestui sector impune realizarea următoarelor sarcini: îmbunătățirea mediului de afaceri și administrării corporative, atragerea investițiilor străine directe, promovarea reformelor, accelerarea procesului de privatizare, dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii etc. Sectorul privat constituie o direcție strategică a Băncii Mondiale, cât și obiectivul de bază al Corporației Financiare Internaționale. Strategia Băncii în acest domeniu constă în elaborarea unui șir de reforme orientate spre îmbunătățirea situației microeconomice pentru o creștere economică stabilă și dezvoltarea sectorului privat. Angajamentele totale ale Băncii Mondiale privind acest sector constituie 16 mlrd. dolari SUA pentru 488 proiecte (4 mlrd. dolari în 2004, ceea ce constituie 20%).

Infrastructura reprezintă o componentă importantă a dezvoltării unei țări, care include acordarea serviciilor de bază necesare populației în viața cotidiană – alimentarea cu apă, serviciile sanitare, electricitate, drumuri și alte căi de comunicații, accesul la tehnologiile informaționale moderne etc. Dezvoltarea infrastructurii a devenit un element important ce vizează Banca Mondială, constituind, un aspect esențial în eforturile Băncii de realizare a Obiectivelor la început de mileniu. Deși în anii 90 s-a evidențiat un declin în finanțarea acestui domeniu din cauza modificării direcțiilor strategice ale Băncii Mondiale, în prezent Banca susține un șir de proiecte pentru dezvoltarea infrastructurii: dezvoltarea urbană, telecomunicații, alimentarea cu apă și servicii sanitare, transporturi, alimentarea cu energie electrică. De asemenea, Banca Mondială a elaborat un plan de măsuri privind dezvoltarea infrastructurii. Împrumuturile pe care le acordă pentru dezvoltarea acestui sector comportă un element nou, de o mai mare importanță, el constând în furnizarea de mijloace bănești pentru studii de geniu civil, care să prefigureze nevoile viitoare de lucrări în acest sector. Studiile facilitează cunoașterea necesităților țărilor membre ca să poată alcătui un plan de finanțare bazat pe elemente cât mai reale.

Pe lângă finanțarea proiectelor economice și sociale concrete, specifice și rigurose definite, cu o evaluare exactă a elementelor componente, Banca Mondială mai acordă împrumuturi fără ca țara beneficiară să prezinte spre analiză și aprobare un proiect clasic de dezvoltare. Aceste credite “politice” au fost determinate de necesitatea ca țările în curs de dezvoltare să suporte consecințele crizei mondiale, respectiv, asanarea deficitelor balanțelor de plăți prin anumite acțiuni de ajustări structurale ale economiei lor. Noul tip de împrumut denumit “de ajustare structurală”, folosit începând din 1980, urmărește susținerea reformei în profunzime a politicilor și instituțiilor țărilor nedezvoltate, pentru a le permite să-și micșoreze deficitul conturilor curente la proporții tolerabile, paralel cu menținerea ridicată a eforturilor pentru dezvoltare. În prezent creditele pentru ajustare structurală și sectorială reprezintă circa 40% din totalul împrumuturilor, având o tendință de creștere.

De asemenea, pe parcursul ultimelor decenii Banca Mondială s-a implicat în combaterea crizei energetice a țărilor în curs de dezvoltare. Cu mult înaintea accentuării crizei mondiale a energiei, Banca a adoptat o strategie proprie de susținere prin împrumuturi a proiectelor de dezvoltare a producției de energie. Această preocupare a fost cea mai importantă dintre toate activitățile pe care le-a desfășurat în domeniul ajutorului, explicația constând în faptul că dezvoltarea economică presupune, înainte de toate, un suport energetic stabil. Obiectivele și sarcinile Băncii în acest domeniu cuprind acordarea ajutorului populației sărace, îmbunătățirea balanțelor macroeco-

nomice și fiscale, îmbunătățirea gestionării și dezvoltării sectorului privat și protejarea mediului. O deosebită intensificare a activității pe care o desfășoară Banca Mondială în domeniul energiei se constată începând cu anii 80-90 ai secolului 20, creditele aprobate atingând cota de 25%. Recent, cota a scăzut la 10%, deși acest sector necesită în continuare susținerea Băncii Mondiale. Această schimbare reflectă un proces, inițiat în anii 90, de readucere a politicii Băncii în domeniul energiei în conformitate cu tendințele actuale: liberalizarea și privatizarea piețelor energetice conform unui cadru legal solid și legătura strânsă între dezvoltarea sectorului energetic și reducerea sărăciei. Un sfert din sumele alocate pentru acest domeniu au fost și sunt în prezent orientate spre țările în curs de dezvoltare din regiunea Asiei de Est și zonei Pacificului. În prezent Banca își concentrează tot mai intens atenția asupra măsurilor de coordonare a distribuției electricității, determinând țările beneficiare de ajutor financiar să se preocupe mai mult de aprovizionarea cu energie electrică a populației cu veniturile cele mai scăzute.

O altă direcție nouă abordată de Banca Mondială este dezvoltarea resurselor umane și investirea în populație, adică în educație, sănătate, nutriție, protejarea populației vulnerabile și grija față de copii și tineret. Finanțarea acestui sector contribuie la formarea capitalului uman și prin aceasta creșterea productivității muncii și a produsului social în ansamblu. Această investiție se dovedește a fi nu numai foarte rentabilă, în accepțiunea financiară a noțiunii, dar și benefică privind dezvoltarea economică și socială a comunităților naționale, nivelul cultural al forței de muncă fiind, în ultimă instanță, cel care determină ritmurile creșterii economice și sociale.

De asemenea, pe parcursul ultimilor ani Banca Mondială a fost preocupată și de urbanizare și problemele dezvoltării. Acuitatea cu care se pune problema urbanizării se datorează, în esență, rapidității creșterii populației din localitățile urbane și gravei penurii de resurse, susceptibile de a fi consacrate amenajărilor pe care le reclamă acest avânt demografic urban. Conștientă de importanța problemei, Banca Mondială a decis să-și completeze activitățile pe care le desfășoară în diverse sectoare, prin orientarea operațiilor spre proiecte urbanistice. Rațiunile acestei inițiative pot fi înțelese dacă ne gândim că în prezent condițiile reale ale vieții, în cele mai multe orașe ale țărilor în curs de dezvoltare, se înrăutățesc prin faptul că populația orașelor crește neîncetat și în cadențe necorelate cu posibilitățile normale de trai. În general, tabloul activităților urbanistice care au fost în atenția Băncii Mondiale au inclus proiecte de amenajări urbane, regiuni urbane integrate, îmbunătățirea străzilor și circulației, transporturile în comun, piețele, alte infrastructuri urbane. Fiind un sector de activitate nou pentru Bancă, sprijinul pe care-l acordă reprezintă o cotă mică în totalul investițiilor (circa 5-10%). Prin susținerea acestui sector Banca a încercat și a reușit cu succes să contribuie la rezolvarea insuficienței de locuințe și insalubrității în mai multe orașe din țările în curs de dezvoltare.

Dobândind o experiență tot mai vastă, Banca, în aproape trei decenii, a putut să-și multiplice și să diversifice, treptat, operațiunile sale și în același timp să-și modifice maniera de fixare a priorităților și de selectare a proiectelor, printr-o analiză aprofundată a necesităților țărilor. De la proiecte concrete ca poduri, șosele, sisteme de irigații, baraje, uzine, Banca a trecut la proiecte complexe de dezvoltare socială și economică. În prezent direcțiile de finanțare ale Băncii Mondiale sunt foarte variate, incluzând, pe lângă direcțiile menționate mai sus, așa aspecte noi ca: protecția

socială, probleme de gender, globalizarea, gestionarea sectorului public, lupta cu corupția, cadrul legal, prevenirea conflictelor, comerț și integrare etc.

Este un imperativ, după analiza tendințelor noi în politica de finanțare a Băncii Mondiale, să purcedem la examinarea unor aspecte de realizare a politicii de finanțare menționate referitor la colaborarea Republicii Moldova cu Banca Mondială.

Din moment ce Moldova a aderat la Grupul Băncii Mondiale în august 1992, împrumuturile acesteia au constituit un suport important pentru reformele economice din țară, având ca obiectiv primar diminuarea sărăciei prin intermediul susținerii creșterii economice și perfecționării sistemului serviciilor sociale. Țara a devenit al 166-lea membru al BIRD, organism care reprezintă instrumentul de bază al Băncii Mondiale, ce acordă împrumuturi cu rate procentuale de piață membrilor săi în scopul finanțării proiectelor de dezvoltare. În anul 1997 Moldova a fost reclasată în țară beneficiară mixtă a împrumuturilor BIRD și creditelor AID. În prezent Moldova este eligibilă doar pentru finanțarea concesională (AID) din partea Băncii Mondiale. Pentru realizarea obligațiilor sale financiare în calitate de membru al BIRD, Moldova prestează o plată în valoare de 7,6 mln. dolari SUA.

Pe parcursul timpului ce s-a scurs de la momentul aderării, programul de cooperare a înregistrat o dezvoltare rapidă. BIRD a aprobat în martie 1993 un credit de 26 mln. dolari SUA pentru lichidarea urmărilor secetei. Un credit de reabilitare (pentru redresarea economiei) de 60 mln. dolari a fost aprobat în octombrie 1993. În luna decembrie 1994 a fost aprobat Împrumutul de ajustare structurală (SAC) în sumă de 60 mln. dolari destinat susținerii programului economic al Guvernului. În septembrie 1994 a fost aprobat un credit de finanțare cu participarea Japoniei în sumă de 40 mln. dolari, utilizat pentru finanțarea importurilor. Un credit de 45 mln. dolari destinat sectorului privat, cât și Facilitatea de garantare a reexportului în sumă de 30 mln. dolari au fost aprobate în 1995.

De asemenea, în perioada iunie-septembrie 1994 a fost finanțat de către Banca Mondială auditul a patru bănci comerciale mari, efectuat de firmele Deloitte & Touche și Price Waterhouse. În baza rezultatelor auditului a fost elaborată strategia pe termen mediu a sectorului financiar al Moldovei. O serie de specialiști din sistemul bancar al Moldovei și-au perfecționat calificarea în cadrul seminarelor și cursurilor finanțate de BIRD.

În 1997 Banca Mondială a oferit Moldovei al doilea împrumut pentru ajustări structurale (SAL II) în valoare totală de 100 mln. dolari SUA pentru asigurarea unei stabilități macroeconomice și o creștere economică durabilă, iar în 2003 al doilea proiect energetic în scopul îmbunătățirii infrastructurii sistemului electroenergetic.

Rolul Băncii Mondiale în Moldova este de a ajuta țării să ducă la bun sfârșit tranziția la economia de piață și să ridice nivelul de trai prin reforme economice și de dezvoltare, obiectivul principal fiind contribuirea la reducerea sărăciei și la creșterea economică durabilă. Deoarece fenomenul sărăciei are un caracter pluridimensional, experiența internațională a experților Băncii Mondiale, precum și situația economică actuală a RM, a sugerat ideea stabilirii unui obiectiv final multi-dimensional, ce are la bază următorii trei piloni:

1. Menținerea stabilității macroeconomice și generarea unei creșteri economice durabile care ar duce la sporirea productivității muncii și majorarea veniturilor prin:
 - implementarea unui program macroeconomic și fiscal prudent;

- îmbunătățirea mediului de afaceri;
 - atragerea investițiilor străine directe etc.
2. Un sistem accesibil de protecție socială orientat spre păturile realmente nevoiașe prin:
- restructurarea sistemelor de protecție a celor mai vulnerabili;
 - eliminarea asistenței nefondate;
 - administrarea eficientă a sistemului de asistență socială etc.
3. Îmbunătățirea accesului la serviciile sociale pentru păturile sărace prin:
- reformarea sectorului social;
 - facilitarea accesului celor săraci la pachetul de servicii de bază etc.

Banca Mondială acordă o importanță majoră proiectelor și acțiunilor întreprinse în legătură cu cei trei piloni menționați pentru a combate sărăcia în Moldova, accentuând că “cheia succesului Strategiei de Reducere a Sărăciei va depinde, în primul rând, de formularea de către autorități a unei viziuni globale asupra combaterii sărăciei”¹. Implementarea activităților respective se face prin susținerea bugetului în baza operațiunilor strategice (creditele pentru ajustări structurale), prin proiecte în agricultură, sectorul energetic, educație, sănătate, dezvoltarea comunităților, precum și prin susținerea sectorului privat în general. În plus, Banca este disponibilă să joace un rol central în acțiunile de coordonare a donatorilor și asistenței tehnice.

În domeniul legislativ Banca Mondială a contribuit la elaborarea legii despre faliment. Această lege adoptată de către Parlament a fost utilizată pentru a legaliza situația falimentară a mai multor întreprinderi din Moldova. Banca Mondială a contribuit, de asemenea, la adoptarea legii despre cadastru, ce permite reglementarea privatizării bunurilor și crearea unei piețe imobiliare.

Accentul programului de asistență pentru Moldova se deplasează de la împrumuturile de ajustare pentru susținerea reformelor economice spre proiecte concrete de investiții. Strategia Băncii Mondiale a permis la momentul actual începutul restructurării sectorului agricol, a sectorului energetic și susținerea întreprinderilor publice și private în tranziția lor către o economie de piață. Portofoliul total al proiectelor Băncii Mondiale în Moldova din 1993 până în prezent constituie 592 mln. dolari SUA pentru 24 de operațiuni și include 5 credite pentru ajustări structurale în valoare totală de 235 mln. dolari și 19 operațiuni investiționale în valoare de 357 mln. dolari. Din operațiunile investiționale 9 sunt împrumuturi BIRD și 15 – credite AID. Din numărul total de operațiuni, 14 proiecte au fost încheiate și/sau anulate.

Până în prezent Republica Moldova a beneficiat de mijloace financiare ale BIRD pentru:

- realizarea ajustărilor structurale, în special pentru restabilirea creșterii economice și atingerea unei stabilități macroeconomice (creditul de reabilitare, creditele de ajustare structurală);
- dezvoltarea sectorului privat, prin susținerea programului de reformare a sectorului antreprenorial și financiar, acordând asistență postprivatizațională, precum și pentru automatizarea procesului administrării fiscale și automatizării Băncii Naționale a Moldovei (proiectele pentru dezvoltarea sectorului privat I și II);

¹ Citat după Luca Barbone, ex-directorul de țară în cadrul Băncii Mondiale.

- susținerea și dezvoltarea sectorului agricol prin dezvoltarea sistemului de cercetare a Moldovei în agricultură și creșterii bazei de cunoștințe inovatoare în acest domeniu (proiectul agricol).

Proiectele cele mai însemnate finanțate de AID în Republica Moldova sunt următoarele:

- dezvoltarea sectorului rural, în special dezvoltarea mecanismelor de creditare a fermierilor (proiectul de finanțare a sectorului rural, proiectul de investiții și servicii rurale);

- susținerea programului de reforme ale Guvernului necesar asigurării creșterii economice și creșterii condițiilor de viață ale populației țării (SAL II, SAC, SAC III);

- îmbunătățirea statutului sănătății populației țării, dezvoltarea și perfecționarea sistemului asistenței medicale prin sporirea calității și eficienței sectorului dat, prin facilitarea accesului populației sărace la serviciile medicale de bază, prin susținerea activităților direcționate către supravegherea bolilor incurabile (fondul de investiții pentru sănătate);

- dezvoltarea și perfecționarea sectorului serviciilor sociale prin intermediul implementării noilor structuri organizaționale de asigurare socială, prin susținerea implementării reformei sistemului public de pensii cât mai transparent, prin introducerea cadrului legislativ cu privire la fondul de pensii privat (fondul de investiții sociale, proiectul de gestionare a protecției sociale);

- susținerea dezvoltării sistemului de învățământ prin intermediul introducerii noilor standarde de învățământ generale, perfecționarea sistemului de testare, introducerea noilor metodologii de predare, realizarea instruirii pentru cadrele didactice, asigurarea cu materiale necesare și cărți (proiectul educațional general).

Condițiile de contractare a acestor împrumuturi au fost determinate de natura proiectelor prezentate spre creditare, de starea pieței financiare internaționale, tendința dobânzilor, performanțele economice ale Moldovei în domeniul din care făceau parte proiectele respective etc.

În prezent portofoliul Băncii Mondiale în Moldova include 10 operațiuni investiționale în curs de desfășurare, suma angajamentelor nete constituind 146,2 mln. dolari SUA. Încă patru proiecte sunt în curs de pregătire: proiectul gestionării finanțelor publice (10 mln. dolari), proiectul de sporire a competitivității (5-10 mln.), proiectul de investiții și servicii rurale 2 (15 mln.) și proiectul învățământului rural (10 mln.). Proiectele destinate dezvoltării infrastructurii reprezintă circa jumătate din portofoliul Băncii Mondiale conform clasificării sectoriale (alimentarea cu apă, energetica, cadastrul, transporturile și dezvoltarea comerțului), cealaltă parte fiind destinată dezvoltării resurselor umane (sănătate, protecția socială, fondul de investiții sociale), sectorului privat și dezvoltării rurale și sociale (proiectul de investiții rurale).

În ceea ce privește clasificarea sectorială a împrumuturilor Băncii Mondiale de la aderarea Moldovei la Banca Mondială și până în prezent, ponderea cea mai mare o ocupă împrumuturile pentru administrarea publică și legislativă cu 25% (sau 148 mln. dolari) din totalul portofoliului, dezvoltarea industriei comerțului – 21% (127 mln.), finanțele – 15% (86 mln.), agricultura – 12% (72 mln.), energetică și industria minieră – 11% (63 mln.) și pentru alte sectoare – 16% (sănătate și alte servicii sociale 6%, educație 5%, alimentarea cu apă și servicii de salubritate 3% etc.).

Actualmente, Banca Mondială și autoritățile din Moldova conlucrează asupra pregătirii unor noi proiecte investiționale în cele patru direcții: dezvoltarea sectorului privat, dezvoltarea sectorului energetic, restructurarea sectorului agricol, elaborarea sistemului înregistrării pământului și a titlului de proprietate.

Ultimul aspect după enumerare și nu după importanță este aspectul managerial al colaborării financiare internaționale a țării noastre. Este vorba despre multipla asistență tehnică în pregătirea și reciclarea continuă a managerilor diferitor structuri și organisme economice și publice, a specialiștilor băncilor, întreprinderilor, instituțiilor s.a. Această activitate reprezintă un proces foarte actual după importanță și cu vădite consecințe sociale, economice și politice. În acest context, menționăm necesitatea evidențierii aspectelor manageriale și imperioasa examinare, cercetare și argumentări temeinice orientate spre sporirea eficienței colaborării financiare internaționale a Republicii Moldova de perspectiva imediată și de lungă durată în calea reformării continue a țării noastre.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea privind aprobarea Strategiei de creștere economică și reducere a sărăciei (2004-2006) nr.398-XV din 02.12.2004 (publicată în Monitorul oficial nr.5-12 din 14.01.2005)
2. Banca Mondială: Recesiunea, recuperarea și sărăcia în Moldova. – Raportul nr.28024-MD. – Chișinău, 2004.
3. Politici ale Băncii Mondiale în Republica Moldova. // Document al Băncii Mondiale și ISPRI. – Chișinău, 2002.
4. Roșca P. Relații economice internaționale. – Chișinău, 2004.
5. World Bank Annual Report for 2004. – Washington DC, 2004. - Volume I «Year in review» and Volume II «Financial statements».
6. World Bank. Country Assistance Strategy for the Republic of Moldova (2005-2008). – Washington DC, 2004.
7. www.worldbank.org/md
8. www.scers.md

GLOBALIZAREA ȘI SUVERANITATEA NAȚIONALĂ A STATELOR

Petru ROȘCA, prof. univ., dr. hab. în econ.

In the article are examined various aspects of assuring national sovereignty in context of globalization; is analyzed the concept of globalization as a process of world economic integration; influence of this process on the national sovereignty of states as a very topical problem in contemporary world.

Omenirea se află astăzi la un stadiu nou de dezvoltare istorică – **globalizarea**. Există diferite aprecieri ale acestui proces de dezvoltare a economiei mondiale. Unii, de pildă, apreciază globalizarea ca expresie a mondializării societății informaționale; alții – ca liberalizare, generalizată la scară mondială, a circulației mărfurilor și factorilor de producție, creând în final o piață unică pe întreg globul pământesc; o a treia categorie vede în globalizare o nouă formă de imperialism, de natură tehnologică și economico-financiară, având la timonă capitalul american; în fine, între aprecieri întâlnim și părerea că globalizarea ar reprezenta un nou stadiu al dezvoltării istorice a capitalismului în care adâncirea interdependențelor internaționale cere integrarea țărilor pe plan regional, continental și mondial [1, p.10].

În opinia secretarului general al vestitului „Club de la Roma”, Bertrand Schneider, „globalizarea constituie o tendință care se manifestă în economia mondială, tendință accelerată de dezvoltarea societății informaționale în care ne

afăm în prezent”. Apreciind că informatizarea societății este o transformare mult mai amplă și profundă, globalizarea fiind doar un aspect al ei, „acest aspect, scrie el, alături de multe altele, ridică mari semne de întrebare în legătură cu capacitatea statului de a governa și rolul pe care acesta trebuie să-l joace în noua societate omenească”. Autorul ridică problema statului național, deoarece „globalizarea presupune existența unei interdependențe atât de strânse între statele naționale, încât nimeni nu mai poate ști cu precizie câtă „libertate de mișcare” mai au în realitate guvernele naționale, mai cu seamă în ceea ce privește problemele economice, fluxurile de capital (care utilizează din plin informația computerizată) și ratele de schimb valutar care eludează controlul băncilor centrale”. Globalizarea, scrie autorul, „trebuie înțeleasă ca extindere rapidă, la scară mondială, a interacțiunilor dintre activitățile omenești. Această interdependență, tot mai strânsă; nu ține cont de nici un fel de granițe, nici de timp, nici de spațiu” [6].

Ca să discutăm globalizarea ca fenomen și cum influențează ea suveranitatea națională, ne vom referi succint la definirea conceptului de globalizare. În ultimele decenii se duce un dialog mondial în jurul globalizării, există o multitudine de școli diferite, lucrări publicate în acest domeniu. Aici ne vom referi doar la concepția globalizării în viziunea diferitelor organizații internaționale și a unor autori.

În rapoartele sale, ca atare, toate organizațiile internaționale consacră globalizării analize de mare amploare. De exemplu, *concepția „Clubului de la Roma”*: **globalizarea – reprezintă interdependentă între țări la scară mondială, fără frontiere naționale. Concepția FMI: globalizarea – deschide piețele lumii și formarea unei piețe mondiale unice.** Aprecierea procesului globalizării de către unele organizații ale ONU: *conceptul PNUD: globalizarea „cu față umană”, pentru oameni, nu pentru profit; concepția UNCTAD: globalizarea – produs al liberalizării.* Globalizarea are, în principal, trei piloni: a) comerțul; b) investițiile directe și c) fluxurile financiare; în viziunea UNESCO: **globalizarea – reprezintă un proces de mondializare** [Citate după 1, p.10-20].

Diferite opinii a multor autori din lume cu privire la concepția globalizare sunt analizate de către Nicolae Belli [1, p.20-49]. Iată aprecierile conținutului conceptului globalizării formulate de către unii autori: **David Korten** (*SUA – în lucrarea sa „Corporations Rule the World (1995) (în traducere românească: Corporațiile conduc lumea). Raport asupra marii finanțe internaționale: FMI, Banca Mondială, BERD, PHARE, GT”*) **ajunge la concluzia că globalizarea economică este în mare parte o versiune modernă a fenomenului imperialist și are aproximativ aceleași efecte; J.K.Galbraith** (cunoscutul economist nord-american) **în genere respinge termenul globalizare, dar nu și globalizarea ca atare în care vede un alt conținut. Spre deosebire de alți „globaliști”, el concepe globalizarea ca rezultat al internaționalizării vieții economice naționale și al formării unei economii mondiale integrale; Antonie Ayoub** (cunoscutul economist canadian), în locul globalizării el folosește termenul de mondializare care are o istorie veche. El susține, **„mondializarea nu este, în fond, decât o nouă denumire a unui vechi concept care, pur și simplu, este „liberul-schimb”; Chris Mulheart și Howard Vane** (vestiți economiști englezi) **apreciază: globalizarea – economie internațională sau economie globală?; Jacques Percebois** (economist francez, director al unui important centru european de cercetări științifice), de asemenea, preferă termenul mon-

dializare. El consideră **mondializarea ca rețea transnațională de decizie**; „**Mondializarea poate fi definită ca procesul care, într-un context de internaționalizare crescândă a activităților, conduce la punerea în funcțiune de rețele transnaționale de decizie în domeniile motoare ale creșterii, cum sunt: informația, cercetarea–dezvoltarea, finanțele, tehnologiile de vârf**”. *Harold Jame* (cunoscut profesor la Princeton University din SUA) concepe **globalizarea ca un proces integrator transnațional sub presiunea căruia statul-națiune se dizolvă**; *Shahid Yusuf* (specialist cu înalte responsabilități în cadrul Băncii Mondiale): consideră că „**peisajul dezvoltării în secolul XXI va fi modelat de globalizare și localizare**”. Astfel, dacă **globalizarea reprezintă**, după autor, procesul de „integrare a țărilor cu restul lumii” și se manifestă, deci, ca forță unificatoare pe plan mondial, **localizarea** constituie tendința „grupurilor locale, spre mai multă autonomie”, sugerând astfel o acțiune internă a țărilor spre descentralizare. **Conceptul globalizării** este definit de autor prin două componente esențiale: comerțul internațional și investițiile externe directe, ele fiind însoțite de fenomene specifice fiecăruia.

Vestitul economist român Nicolae Belli, caracterizând globalizarea ca transformare istorică, scrie că „**asemenea marilor transformări istorice care deschid căi noi spre viitor oamenirii, și globalizarea este însoțită de schimbări tulburătoare în toate formele de existență ale societății umane**. În opinia autorului, există cel puțin patru împrejurări majore care-i justifică importanța istorică. Prima împrejurare: **globalizarea reprezintă un adevărat asalt asupra statului-național**. A doua, **globalizarea cere crearea unei noi ordini economice și politice mondiale**. A treia, **globalizarea angajează, în mersul său, toate țările lumii**, indiferent de mărimea, nivelul și profilul dezvoltării lor economice și politice; ea devine, așadar, o problemă universală. În fine, a patra, împrejurare: **globalizarea, prefigurând o nouă realitate istorică, aduce în câmpul vieții social–economice și al experienței istorice un nou sistem de valori**. Distinct de cel creat de era industrială a dezvoltării societății umane, acest nou sistem de valori pune în discuție nu numai conceptul de stat-națiune, suveranitate națională și frontiere naționale, ci și numeroase alte concepte, care au făcut epocă în teoria economică. Autorul se referă concret la conceptul clasic de industrializare și complex economic național, la conceptul de creștere economică și raportul dintre național și internațional în procesul dezvoltării și la raportul dintre țări, la ierhia factorilor de producție și la producția de scală etc. [1, p.7].

În gândirea și acțiunea umană contemporană despre globalizare, soarta suveranității naționale apare ca o problemă nu a unui viitor îndepărtat, ce urmează a se declanșa nu se știe când, ci a unuia care există deja în prezent. Actualitatea sa este firescă, ea derivând în mod necesar din logica relațiilor cauzate care leagă viitorul de prezent în orice proces de dezvoltare social-economică. Dacă este adevărat că viitorul suveranității statelor în cadrul globalizării începe astăzi, atunci tot adevărat este și faptul că acest viitor capătă o importanță decisivă în strategiile naționale de dezvoltare socioeconomică a țărilor. După cum subliniază N.Belli: „Ne referim la trecut nu pentru a rămâne cantonați în el, ci pentru a-i descoperi cauzalitățile, factorii și condițiile care explică și cerințele față de viitorul suveranității în cadrul globalizării” [3, p.5].

Viitorul suveranității naționale devine o problemă universală, pentru că angajează viitorul nu a uneia sau a câtorva, ci a tuturor peste 217 state și teritorii naționale independente existente astăzi în lume (rapoartele Băncii Mondiale înregistrează 162 de

economii naționale cu peste un milion de locuitori și alte 55 sub un milion de locuitori) [7]. Din cele 217 state și teritorii naționale: a) 170 sunt state noi, apărute după 1945, ca urmare a destrămării sistemelor coloniale; b) 27 de state tot noi, formate după 1989, prin destrămarea imperiului sovietic, a Jugoslaviei și Cehoslovaciei; c) restul de 20 state sunt cele mai vechi, cu mai multe secole de existență [3, p.6].

Actualmente statele naționale formează un adevărat mozaic, înșirate între statele minuscule, abia zărite pe harta geografică a lumii, și state gigantice, de dimensiuni continentale. După datele Băncii Mondiale, în anul 2000, existau 33 de unități cu un teritoriu național sub 1000 km². În schimb, la polul opus, se situează țările-mamut ca: Rusia, cu un teritoriu național de 17075 mii km² (de 2,86 ori mai mare decât Europa), urmată de Canada, SUA și China, toate cu teritorii între 9598 și 9971 mii km², apoi de Brazilia și Australia, cu 8547 mii km² și respectiv 7741 mii km² etc. Si sub aspect demografic, diversitatea numerică este enormă: China cu 1.262 și India cu 1.016 milioane de locuitori la polul maxim, în timp ce la polul opus se află: San-Marino cu 27 de mii de locuitori, Licchtenstein și Monaco, fiecare cu câte 32 de mii de locuitori; 19 țări au o populație sub 100 mii de locuitori [7].

Ca putere economică, reținem, la polul superior, SUA cu Venitul Național Brut (VNB) de 9.602 miliarde \$ în 2000, revenindu-i nu mai puțin de 30,7% din VNB mondial, urmată de Japonia cu 14,4% din indicatorul mondial; Germania cu 6,6% din același indicator etc. [7]. Peste jumătate din economia mondială – 52% din VNB mondial – aparține acestor trei țări. Dacă le adăugăm și pe celelalte trei țări mari europene: Anglia, Franța și Italia, ponderea celor șase state în VNB mondial se ridică la 64,7% în anul 2000. Deci, subliniază N.Belli, stăpânii acestei lumi nu sunt cei mulți, ci cei puțini, dar bogați. La polul opus se află ministate cu sub 200 milioane de dolari VNB [3, p.7].

Datele bugetelor militare demonstrează, de asemenea, că pe primul loc se situează SUA cu 396 miliarde dolari. Dintr-un total de cheltuieli militare de 778 miliarde dolari, 51% reprezintă efortul financiar doar al SUA și 382 miliarde dolari (49% din total) aparțin celorlalte țări (tab.1).

Tabelul 1

Bugetele militare ale principalelor țări

(miliarde dolari SUA)

Țări	Buget	Țări	Buget	Țări	Buget
Total mondial, din care:					
1. SUA	396	7. Franța	25	13. Irak	9
2. Rusia	60	8. Germania	21	14. Israel	9
3. China	42	9. Brazilia	17	15. Taiwan	8
4. Japonia	40	10. India	16	16. Canada	7
5. Marea Britanie	34	11. Italia	15	17. Spania	6
6. Arabia Saudită	27	12. Coreea de Sud	11	18. Restul de 9 țări	36

Sursa: *Thierry Meissan. 11 septembrie 2001, cumplita minciună*. Ed.Antet. –București, 2002, p.129.

Diferența dintre aceste bugete militare ale țărilor reflectă, de fapt, o diferență similară și în ceea ce privește puterea lor militară. Din aceste date nu este greu să observăm că SUA dispun de o putere militară mai mare decât cea a tuturor celorlalte țări ale lumii! [3, p.7].

Numărul mare de state existente astăzi în lume și diferențierea lor puternică atât ca mărime a teritoriului și populației, cât mai ales ca putere economică și militară, devine în mod necesar premisa unei mari diversități a intereselor naționale și, implicit, a poziției lor față de globalizare și viitorul suveranității naționale. Întrucât raportul dintre globalizare și suveranitatea națională se reduce în fond la liberalizarea pe scară planetară a accesului capitalului financiar internațional la resursele naturale și piețele naționale ale țărilor, este firesc ca, față de această cerință a globalizării, diferite țări, reflectându-și interesele naționale, să aibă păreri și poziții diferite, uneori chiar opuse.

Întrucât există o adevărată avalanșă de publicații – cărți, articole, studii, rapoarte etc. – despre globalizare, este firesc ca și relația sa cu **suveranitatea națională a statelor** să facă obiectul a numeroase observații și comentarii. Studiind această problemă, Nicolae Belli redă părerea unui număr mare de cercetători, specialiști, a unor foști conducători de state și de mari organizații economico-financiare mondiale cu privire la viitorul suveranității naționale în cadrul globalizării. Vom reda, pe scurt, câteva dintre aceste păreri [3, p.9-12].

Margaret Thatcher: reducerea suveranității naționale nu are nici o șansă. În abordarea acestei probleme, ea pornește de la două premise: a) esența secolului XX a fost destrămarea imperiilor (german, austro-ungar, otoman, britanic, francez, olandez, belgian, spaniol, portughez și ultimul cel sovietic) și formarea în locul lor a 187 de state-națiuni (+15 din imperiul ex-sovietic); b) au mai rămas doar două imperii: China și Uniunea Europeană. Uniunea Europeană reușește să reducă suveranitatea parlamentară și să abolească domnia legii. Noua configurație nu are nici o șansă de izbândă. La modă este statul-națiune, loialitatea față de statul-națiune în colaborare cu celelalte pentru o piață comună (**Nathan Gardels, Schimbarea ordinii globale**. Editura Antet. –București, p. 97-98).

În concepția lui **M.Gorbaciov, identitatea națională este problema cea mai acută a lumii contemporane.** Problema are rădăcini adânci și ea va continua să fie o problemă. Pe de altă parte, asistăm, – susține el, la globalizarea economiei. Dar globalizarea nu trebuie să fie ca un tăvălug care să creeze uniformitate totală în lume fără să țină seama de diversitatea culturilor! De asemenea, trebuie să găsim, în cadrul ONU și al sistemelor regionale un mecanism politic care să armonizeze cele două tendințe. Aceasta este chestiunea numărul unu la ordinea zilei pretutindeni (**Nathan Gardels**. Op. cit., p.104).

Jean Monnet: națiunile suverane nu mai sunt cadrul suficient pentru rezolvarea problemelor prezentului. „Noi nu putem să ne oprim când în jurul nostru lumea întreagă este în mișcare... Națiunile suverane ale trecutului nu mai sunt cadrul în care se pot rezolva problemele prezentului, iar Comunitatea Europeană însăși nu este o etapă spre formele de organizare a lumii de mâine” (**George Bethoin: Mondialisation et pouvoirpolitique en Europe**. În volumul: Europe, Hier - Aujourd'hui - Demain, Ed. Economica. -Paris, 2001, p.123).

Zugman Bauman: statele sunt nevoite să renunțe voluntar la hălci întregi de suveranitate. Schimbările profunde produse în mecanismele de ordonare a relațiilor internaționale au afectat profund statul și suveranitatea națională. „Toate cele trei picioare ale „trepiedului suveranității” au fost ireparabil rupte. Autocontrolul militar, economic și cultural al statului, adică autoguvernarea, a încetat să mai

fie o perspectivă viabilă... Statele au fost nevoite să încheie alianțe și să renunțe voluntar la hălci întregi de suveranitate”. „Paradoxal, nu triumful, ci moartea suveranității statelor a făcut ca ideea de statalitate să devină atât de populară” (*Globalizare și efectele ei sociale*. Editura Antet. – București, 2002, p.64-65).

O sinteză a diferitor concepții despre viitorul suveranității naționale în cadrul globalizării, în opinia lui Nicolae Belli, conduce la evidențierea a cel puțin trei orientări mai clare [3, p.12-13].

- Una dintre acestea apreciază că suveranitatea nu este afectată de globalizare. Ea formează curentul suveraniștilor și grupează pe acei responsabili guvernamentali și specialiști în relațiile internaționale care văd posibilă participarea statelor la globalizare nu încălcând, ci respectând și folosind în acest scop potențialele stimulative ale suveranității naționale.
- O altă orientare creditează teza că participarea statelor la globalizare afectează doar parțial suveranitatea lor națională. Protagonisții acestei orientări susțin că în urma globalizării, țările creează instituțiile coordonatoare ale acestia doar unele prerogative ale suveranității, rămânând netransferate cele legate de teritoriu, de populație și de legitimare a instituțiilor internaționale ca reprezentanți împuterniciți de statele naționale. Cedările, în acest caz, sunt un fel de ciupituri ale suveranității naționale care se fac pe bază de reciprocitate între state. Ceea ce pierde individual din suveranitate fiecare țară, ea câștigă în calitate de membru al sistemului internațional.
- În fine, cea de a treia orientare grupează atacurile tari asupra suveranității. Purtătorii de cuvânt ai acestei orientări, numiți antisuveraniști, susțin că globalizarea inaugurează o perioadă istorică nouă, postmodernă, că suveranitatea națională, fiind o creație a perioadei anterioare, aparține altei epoci, deci este depășită istoric, menținerea ei frânând mersul globalizării. La timpuri noi trebuie și instituții noi.

Cine are dreptate? E greu de spus. Fiecare părere are drept la existență. De exemplu, Nicolae Belli pornește de la două adevăruri, a căror recunoaștere reprezintă, totodată, și criteriul de apreciere a fenomenului. *În primul rând*, este vorba de existența globalizării: ea reprezintă un proces istoric obiectiv necesar, cu caracter transformator, de anvergură mondială, care cuprinde toate țările și toate laturile existenței lor naționale și internaționale. *În al doilea rând*, este faptul că cine recunoaște și acceptă acest prim-adevăr nu poate să nu accepte și concluzia sa logică, anume, că procesul globalizării, în ansamblul transformărilor pe care le generează, atrage după sine, în mod inevitabil și schimbarea agendei suveranității naționale a statelor. Nu schimbarea ca atare este discutabilă, ci natura și amploarea ei.

În marele „război” al părerilor care se confruntă în jurul globalizării sunt prezenți, cum e firesc, și viitorologii. „Datorită gândirii lor prospective, ei nu sunt numai prezenți, ci mai mult decât atât, scrie Nicolae Belli, ocupă chiar prima linie pe frontul acestei confruntări. Ideile lor, noi, îndrăznețe și curajoase, sunt de multe ori chiar deschizătoare de noi căi în abordarea fenomenului. Deși, la început, opinia publică, tributară gândirii tradiționale și inerției obișnuite, este șocată de cutezanța acestor idei, cu timpul, configurându-se, adevărurile prevăzute sunt acceptate și înscrise ca atare în ceea ce numim de regulă gândire modernă”. Autorul se referă la doi reprezentanți ai școlii americane: John Naisbitt și Alvin Töffler [1, p.38-49].

John Naisbitt: globalizarea – integrare economică mondială. În cercetările prospective despre globalizare, John Naisbitt este prezent mai ales prin fundamentarea

faimoaselor „zece megatendințe care transformă lumea”. Aceste megatendințe sunt: 1) la societatea industrială la societatea informațională; 2) la tehnologia forțată la înalta tehnologie; 3) la economia națională la economia mondială; 4) la perspectiva pe termen scurt la perspectiva pe termen lung; 5) la centralizare spre descentralizare; 6) la ajutorul instituțional la autoajutoare; 7) la democrație reprezentativă la democrație participativă; 8) la ierarhii către rețele; 9) nou către Sud; 10) la opțiunea exclusivă la opțiunea multiplă. Aceste megatendințe au ajuns cunoscute opiniei publice prin incitanta sa lucrare „Megatendințe”, publicată nu numai în SUA, ci și în multe țări, inclusiv în România (**John Naisbitt: Megatendințe. Zece noi direcții care ne transformă viața.** Colecția Idei Ccontemporane. Editura Politică. –București, 1989).

Alvin Töffler: globalizarea obligă țările să abandoneze o parte din suveranitatea lor națională. Această abandonare reprezintă nu o simplă implicație, ci o veritabilă transformare, poate una dintre cele mai importante ale globalizării. În gândirea autorului, transformarea are caracter obiectiv, premisa ei constituind-o noile raporturi dintre economiile naționale create de revoluția informațională. „O dată ce sunt transformate de către al treilea val, scrie autorul, economiile naționale se văd obligate să abandoneze o parte din suveranitate și să accepte intruziunile economice și culturale reciproce crescânde” (**Alvin Töffler: Război și antirăzboi.** Editura Antet. –București, 1995, p. 284).

Bibliografie:

1. Belli Nicolae: *Globalizarea în gândirea economică contemporană.* Colecția „Biblioteca economică”. Vol. nr. 45. Seria „Probleme economice”. Academia română. Institutului Național de Cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică. -București, 2002. -49 p.
2. Belli Nicolae: *Sfidările globalizării la adresa statului-națiune.* Colecția „Biblioteca economică”. Vol. nr. 127-128. Seria „Probleme economice”. Academia română. Institutului Național de Cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică. -București, 2004. -59 p.
3. Belli Nicolae: *Suveranitatea națională a statelor în strânsorile globalizării.* Colecția „Biblioteca economică”, vol. nr. 129-130. Seria „Probleme economice”. Academia română. Institutului Național de Cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică. -București, 2004.-77 p.
4. Belli Nicolae: *Naționalism și globalizare.* Colecția „Biblioteca economică”. Vol. nr. 26-27. Seria „Studii și cercetări economice”. Academia română. Institutului Național de Cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică. -București, 2005. -104 p
5. Belli Nicolae: *Orientul mijlociu: conflicte vs.globalizare.* Colecția „Biblioteca economică”. Vol. nr. 28-29. Seria „Studii și cercetări economice”. Academia română. Institutului Național de Cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică. -București, 2002. -136 p.
6. Bertrand Schneider: *Fluxurile internaționale de capital și economia globală* expunere în fața ziaristilor, „Curentul”, 14 ianuarie 1999.
7. *The World Bank*, 2002: World Development indicators, p. 18, 20 și 36.

Prezentat la 06.11.2007.

ECOTURISMUL - INDUSTRIA MILENIULUI TREI

*Ion POPESCU, prof. univ. dr., Universitatea
"Spiru Haret", București,*

Cristina BARBU, lector univ., drd.,

Alexandru GRIBINCEA, dr.hab., prof. univ.

The Industrial Revolution began in the late 18th and early 19th centuries. Coal, oil and gas (collectively termed fossil fuels) offered levels of energy production previously undreamed of, leading to shifts towards factory-based systems and the mass production of goods such as cotton.

Over the past 100 years global mean temperature has increased by 0.7 °C and in Europe by about 1.0 °C and the 1990s was the warmest decade over the past 150 years. Warming-up of the atmosphere is part of changes in climate and (extreme) weather conditions. If these changes persist, they will influence water availability, flood hazards, agricultural productivity, and natural areas.

The environmental impact of human beings has grown in scale, become more rapid, and changed in character. Whereas we once transformed locales or regions, today we can be said to be transforming the Earth on a global scale.

Today, industrialisation continues in the less well developed areas of the world like Africa and parts of Asia. We have gradually become aware that there are many environmental impacts as a consequence of industrialisation, and that we have the ability to take the appropriate action. The main impacts of concern are pollution, resource consumption (including energy resources) and population growth.

Sustainable tourism depends on a clean environment. Member States are already implementing some policies with respect to the environmental impact of tourism, including environmental impact assessment, environmental zoning, sanitation projects, etc.

Keywords: environment, sustainable development, sustainable tourism.

Evoluția geopolitică și social-economică din a doua jumătate a secolului XX și începutul secolului XXI a pus omenirea în fața unei probleme vitale: cum să se dezvolte civilizația în continuare, fără a distruge echilibrul planetei.

Negocierile și discuțiile care au avut loc la nivel mondial din momentul în care omenirea a conștientizat această problemă, au cristalizat treptat un nou concept – "Dezvoltarea Durabilă", care pare a fi o soluție viabilă de alternativă.

Pe parcursul ultimului secol, s-a accentuat procesul de degradare a mediului ambiant, care amenință omenirea cu o catastrofă ecologică.

Această situație se datorează faptului că activitatea economică nu este compatibilă cu legitățile ecologice și cerințele protecției mediului. Ca rezultat au loc schimbări globale ale mediului.

Pentru evitarea acestui sumbru viitor și asigurarea supraviețuirii și prosperării umanității, tot mai mulți reprezentanți ai societății ajung la convingerea că este necesar ca problemele protecției mediului și dezvoltării economice să fie rezolvate în corelare reciprocă, în interesul întregii societăți umane contemporane și a generației viitoare.

Reforma tuturor domeniilor economiei naționale a condiționat necesitatea schimbării atitudinii față de folosirea resurselor naturale, a promovării unei dezvoltări economice și sociale compatibile cu mediul înconjurător.

În ultimul deceniu, România a obținut unele progrese în stabilizarea politică, macroeconomică și financiară, dar ea rămâne o țară cu un venit din cele mai mici pe cap de locuitor în Europa și se confruntă cu o serie de probleme în domeniul mediului. Țara

noastră a fost, în ultimii ani, afectată de o serie de dezastre naturale, cum ar fi inundațiile din vara anului 2005, ca și cele din primăvara anului acesta, alunecări de teren etc. Efectul acestor dezastre va costa foarte mult România în următorii ani, când va trebui să-și refacă locuințele și infrastructura afectate de calamități.

Dezechilibrele ecologice în România sunt legate pe de o parte de supraexploatarea resurselor naturale regenerabile și pe de altă parte de degradarea globală a calității mediului ambiant. Reducerea capacităților de regenerare a resurselor și poluarea mediului afectează vital securitatea existenței umane.

Guvernul, societatea sunt conștiente de situația creată și se întreprind măsuri pentru implementarea principiilor dezvoltării durabile, ca fiind instrument principal pentru protecția mediului.

Legătura strânsă dintre viața și activitatea populației de factorii de mediu și de resursele naturale în România, face ca dezvoltarea social-economică și combaterea sărăciei să fie dependentă de problemele de protecție a mediului și de valorificării resurselor naturale. Acest fapt a fost reflectat în documentele naționale privind implementarea Agendei 21 și a documentelor privind dezvoltarea durabilă, pregătite pentru Reuniunea Mondială privind Dezvoltarea Durabilă de la Johannesburg.

Legăturile strânse între dezvoltarea economică și protecția mediului au fost subliniate și în Concepția politicii de mediu a României.

Politica de dezvoltare regională în România. În România, politica de dezvoltare regională a început să se contureze odată cu funcționarea programului Phare, în 1996. Doi ani mai târziu, în 1998, a fost stabilit cadrul legal de dezvoltare a acesteia, prin Legea 151/1998, care stabilește obiectivele politicii naționale în domeniu, instituțiile implicate, competențele și instrumentele specifice promovării politicii de dezvoltare regională. Aceasta este completată de o serie de alte legi, ordonanțe și hotărâri de guvern, prin care sunt create sau reglementate mecanismele de implementare a politicii regionale. Capitolul de negociere aferent (capitolul 21) a fost deschis în 2002 și stabilește criteriile ce trebuie îndeplinite de România în perspectiva aderării la UE și a eligibilității pentru FS și Fondul de Coeziune, respectiv acquis-ul comunitar și modalitățile de implementare.

Spre deosebire de alte capitole de negociere, acquis-ul de dezvoltare regională nu definește modul în care trebuie create structurile specifice de implementare a cerințelor comunitare, ci doar menționează care sunt acestea și lasă acest lucru în sarcina României. Astfel, deși acquis-ul comunitar nu trebuie transpus, România trebuie să creeze un cadru legislativ corespunzător, care să permită implementarea prevederilor specifice domeniului. Dacă documentul de bază al dezvoltării politicii regionale naționale, conform standardelor și cerințelor comunitare este Documentul de poziție pentru capitolul 21, acesta este completat de Parteneriatul pentru Aderare semnat în 1998 și actualizat ultima dată în 2003, în urma desprinderii României și Bulgariei de celelalte țări candidate ale Europei Centrale și de Est (ce au aderat în 2004, spre deosebire de 2007, data stabilită pentru România²), și de Foaia de parcurs pentru România (și Bulgaria) – elaborată în același context. Monitorizarea și evaluarea progreselor efectuate este prezentată în rapoarte anuale, atât ale României cât și ale

² Ungaria, Polonia, Cehia, Slovenia, Slovacia, Estonia, Letonia și Lituania.

Comisiei Europene, iar prioritățile și sugestiile conținute de acestea sunt reflectate prin elaborarea Planurilor Naționale de Dezvoltare (de către România) [10].

Conform cerințelor de aderare la UE, așa cum apar ele în documentele corespunzătoare, realizările României în vederea aderării trebuie să demonstreze:

- existența unui cadru legislativ corespunzător celui comunitar;
- organizarea teritorială similară celei comunitare;
- capacitatea de programare;
- capacitatea administrativă;
- capacitatea de gestiune financiară și bugetară;

Drept exercițiu de pregătire la îndeplinirea acestor criterii este accesul la instrumentele de preaderare (Phare, ISPA și SAPARD) care reprezintă echivalentul fondurilor de solidaritate pentru țările în curs de aderare.

Dat fiind că politica de dezvoltare regională reprezintă un ansamblu de măsuri guvernamentale ce au drept scop sprijinirea creșterii economice și îmbunătățirea condițiilor de viață, prin valorificarea eficientă a potențialului regional și local, obiectivele sale principale au în vedere:

- diminuarea dezechilibrelor regionale existente, cu accent pe stimularea dezvoltării echilibrate și pe revitalizarea zonelor defavorizate (cu dezvoltare întârziată) și prevenirea creării de noi dezechilibre;
- pregătirea cadrului instituțional pentru a răspunde criteriilor de integrare în structurile UE și de acces la Fondul de solidaritate și de coeziune;
- integrarea politicilor sectoriale la nivel regional și stimularea cooperării inter-regionale (interne și internaționale) în vederea dezvoltării economice și sociale durabile.

Aceste obiective sunt realizate în practică prin adoptarea de măsuri și strategii, finanțarea de proiecte și prin diverse programe, toate acestea însă fiind dezvoltate pe baza unui set de principii ce stau la baza elaborării și aplicării lor, după cum urmează:

- principiul descentralizării procesului de luare a deciziei, prin trecerea de la nivelul central /guvernamental la cel regional;
- principiul parteneriatului, prin crearea și promovarea de parteneriate între toți actorii implicați în domeniul dezvoltării regionale;
- principiul planificării, în vederea atingerii obiectivelor stabilite;
- principiul co-finanțării, adică obligativitatea contribuției financiare a diversilor actori implicați în realizarea programelor și proiectelor de dezvoltare regională.

Aceste principii naționale nu exclud și nu sunt contradictorii principiilor ce stau la baza funcționării politicii structurale la nivel comunitar, adică: principiul programării, principiul parteneriatului, principiul aditivității și principiul monitorizării, controlului și evaluării; dimpotrivă, ele subliniază direcționarea politicii naționale înspre pregătirea accesului la instrumentele financiare ale politicii comunitare de dezvoltare regională.

Unitatea de implementare a politicii de dezvoltare regională la nivel teritorial este reprezentată de regiunea de dezvoltare, o astfel de regiune fiind constituită prin asocierea benevolă a unor județe vecine, fără a fi o unitate administrativ teritorială și fără a avea personalitate juridică. Au fost astfel constituite următoarele 8 regiuni de dezvoltare (tab.1):

Tabelul 1

Regiuni de dezvoltare în România

REGIUNEA DE DEZVOLTARE	JUDEȚE COMPONENTE
1 Nord –Est	Bacău, Botoșani, Iași, Neamț, Suceava, Vaslui
2 Sud - Est	Brăila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea, Vrancea
3 Sud Muntenia	Argeș, Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ialomița, Prahova, Teleorman
4 Sud - Vest Oltenia	Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt, Vâlcea
5 Vest	Arad, Caraș-Severin, Hunedoara, Timiș
6 Nord - Vest	Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu-Mare, Sălaj
7 Centru	Alba, Brașov, Covasna, Harghita, Mureș, Sibiu
8 București-Ilfov	Municipiul București, Ilfov

Sursa: Institutele de statistică.

Aceste regiuni de dezvoltare sunt constituite pe baza sistemului existent la nivel comunitar, adică al sistemului de clasificare al unităților teritoriale NUTS³. Conform acestuia, ele sunt regiuni de nivel NUTS II (adică au o populație de până în 2,8 milioane locuitori).

Documentele de programare ale politicii regionale naționale în perspectiva aderării la UE au drept act principal Planul Național de Dezvoltare (PND), ce include prioritățile strategice de dezvoltare, regionale și sectoriale, pentru o perioadă dată. Planurile Naționale de Dezvoltare sunt elaborate pe baza Planurilor Regionale de Dezvoltare (PDR) și reflectă Strategia Națională de Dezvoltare și Programele Operaționale (PO) regionale și sectoriale. Până în prezent au fost elaborate 2 PND, pentru perioadele 2000-2002 și 2002-2005. PND 2002-2005 a identificat 7 axe prioritare de dezvoltare în jurul cărora se vor constitui toate obiectivele, măsurile, programele și proiectele de dezvoltare regională care sunt:

1. Dezvoltarea sectorului productiv și a serviciilor conexe, întărirea competitivității activităților economice și promovarea sectorului privat;
2. Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii;
3. Întărirea potențialului resurselor umane, a capacității forței de muncă de a se adapta la cerințele pieței și îmbunătățirea calității serviciilor sociale;
4. Sprijinirea agriculturii și a dezvoltării rurale;
5. Protejarea și îmbunătățirea calității mediului;
6. Stimularea cercetării științifice și dezvoltării tehnologice, inovării, comunicațiilor, tehnologiei informației și crearea societății informaționale;
7. Îmbunătățirea structurii economice a regiunilor, sprijinirea dezvoltării regionale echilibrate și durabile. Alături de PND stau Documentele Comune de Programare (DCP), care vizează strategiile de dezvoltare și prioritățile comune regiunilor transfrontaliere România – Bulgaria și România – Ungaria și sunt echivalente ale Documentelor Unice de Programare (DUP) la nivel comunitar.

Ecoturismul - turism durabil. La finele secolului XX, ecoturismul devine un domeniu care începe să câștige o tot mai mare importanță. Ecoturismul este un turism fondat pe natura și cultura tradițională care presupune o cunoaștere și o interpretare a

³ Nomenclatorul Unităților Teritoriale pentru Statistică este un nomenclator statistic structurat pe trei niveluri ierarhice: macro-regiuni - NUTS 1; regiuni de dezvoltare - NUTS 2; județe - NUTS 3.

mediului natural și antropic ce se dorește să fie gestionat într-o măsură ecologică și durabilă. Ecoturismul este un turism practicat în spații naturale sălbatice și culturale tradiționale puțin modificate de om care trebuie să constituie sanctuare de protecție a naturii și a formelor ancestrale de civilizație, pentru a sprijini dezvoltarea economică a comunităților locale. Ecoturismul se detașează de celelalte forme de turism prin legătura mult mai directă și strânsă cu mediul natural și cultural. Ecoturismul reprezintă de fapt cea mai valoroasă formă de manifestare a turismului durabil. Ideea de turism durabil este de dată mai recentă, având originea în ideea Conferinței de la RIO din 1992. Ecoturismul durabil reprezintă dezvoltarea firmelor de turism, managementul și marketingul turistic care să respecte integritatea naturală, socială, economică a mediului, prin exploatarea resurselor naturale și culturale și în interesul generațiilor viitoare. Dezvoltarea durabilă ține cont de modul de sosire și de interesele dintre gazde și de vizitatori, dintr-o anumită regiune. O asemenea politică turistică asigură o funcționare ecologică, economică, social-culturală durabilă la toate nivelurile de referință și aceasta în raport cu nevoile de utilizare endogene și exogene.

Protecția și conservarea mediului necesitate a dezvoltării turismului. Ca orice industrie care se dorește competitivă și prosperă, turismul apelează la o materie primă capabilă să satisfacă condițiile de calitate solicitate pentru realizarea acestor deziderate. În accepțiunea tuturor ofertanților de turism, materia primă folosită de această industrie o reprezintă mediul ambiant. Păstrarea unui nivel ridicat de calitate a resurselor naturale constituie condiția necesară pentru perpetuarea și dezvoltarea continuă a consumului turistic. Protecția mediului se referă la gospodărirea rațională a resurselor; evitarea dezechilibrelor prin conservarea naturii; evitarea poluării mediului; reconstrucția ecologică a mediului.

Activitățile turistice, desfășurate nerațional și necontrolat în teritoriu, pot contribui la distrugerea mediului. Relieful, rețeaua hidrografică, peisajul, resursele naturale de factură balneară, monumentele naturii, la care se adaugă resursele antropice ca monumente de arhitectură și artă, siturile arheologice și istorice, reprezintă componente ale mediului ambiant și se constituie în resurse de ofertă și atracție turistică, favorizante pentru desfășurarea unor multiple forme de turism: de la drumeție, odihnă și recreare, la turismul de sănătate sau cel cultural. Cu cât aceste resurse sunt mai variate și complexe, dar mai ales nealterate și neafectate de activități distructive, cu atât atracția lor devine mai puternică și generează activități diversificate, răspunzând astfel unor foarte variate motivații turistice. Relația turism - mediu are o importanță deosebită, ocrotirea și conservarea mediului ambiant reprezentând condiția de desfășurare și dezvoltare a turismului. Orice intervenție distructivă sau de modificare a proprietăților primare ale acestuia aduce prejudicii potențialului turistic, care constau în diminuarea sau anularea resurselor sale, dar și a echilibrului ecologic, putându-se periclita, în ultimă instanță, sănătatea sau chiar existența generațiilor viitoare.

Turismul modern demonstrează că activitățile umane de profil modifică mediul atât în sens pozitiv, cât și negativ, iar consecințele sunt ușor de prevăzut. Turismul necontrolat poate contribui la dezvoltarea mediului și implicit la auto-distrugerea sa. Este tot mai evident că perpetuarea unui turism ce consideră legitimă ignorarea mediului ambiant este imposibil să rămână valabilă pe termen lung.

Capitalul natural – suport al dezvoltării durabile. Viața și activitatea omului depind esențial de factorii naturali, prin contribuția cărora se produc bunurile nece-

sare nevoilor sale și se asigură conservarea și refacerea energiei resurselor economiei. Din acest motiv, armonia din cadrul sistemului unitar om - natură - societate, a început să-i preocupe deopotrivă pe teoreticieni și practicieni, constituind subiectul a numeroase controverse și a valoroase lucrări publicate. De la revoluția industrială și până astăzi, prosperitatea națională a fost și a rămas strâns legată de accesul cât mai rapid la resursele naturale, cu precădere la combustibili, generând sângeroase confruntări militare pentru atingerea acestui țel.

Se pare că, în viitor, securitatea omenirii presupune cantități importante de produse destinate continuării vieții pe Pământ, precum și noi posibilități de distribuire a acestora. Este de așteptat ca geofluctuațiile să limiteze creșterea populației sau să declanșeze migrații masive, așa cum s-a mai întâmplat și în trecut.

Din punct de vedere economic, factorii naturali exteriori omului se împart în două categorii:

- avuția naturală sub forma mijloacelor de subzistență: fertilitatea pământului, apa, aerul, flora, fauna;
- avuția naturală în mijloace de lucru: substanțe minerale metalifere și nemetalifere, combustibili solizi, lichizi și gazoși, energia nucleară, eoliană, solară, hidrolică etc.

Clasificarea nu este rigidă, deoarece unele din resursele considerate mijloace de lucru pot deveni și mijloace de subzistență, cum este cazul cărbunilor și al sării utilizate la încălzit, respectiv la prepararea hranei. Acestea asigură subzistența omului numai după ce au fost materii prime pentru unitățile de exploatare și prelucrare.

Prin resurse naturale se înțelege potențialul de substanță sau materie, pământul, apa, aerul, zestrea genetică, pădurile de care dispune societatea la un moment dat, din care se desprind factorii naturali necesari creșterii și dezvoltării economice.

Transformarea resurselor în factori naturali constituie un proces complex și dinamic, marcat de condiții naturale economice și tehnice, de mecanismele economiei de piață și de nevoile sociale. De aici rezultă importanța pe care o are cunoașterea ansamblului fluxurilor materiale în cadrul economiei naționale a oricărei țări, pornind de la extragerea resurselor din subsol, trecând prin producție și apoi, prin consum, până la întoarcerea în mediu sub formă de deșeuri și reziduuri.

După criteriul capacității naturale de a se reînnoi și reface în timp, resursele naturale se împart în două categorii distincte:

- resurse regenerabile care au capacitatea de a se reînnoi în mod natural cu sau fără intervenția omului: resursele de apă, resursele vegetale, agricole și forestiere;
- resurse neregenerabile, ca de exemplu, substanțele minerale energetice, cărbuni, țiței, gaze naturale, nisipuri asfalturi și industriale, metalifere și nemetalifere.

Ca resursa regenerabilă să aibă șansa de a exista în viitor este necesar un stoc disponibil sustenabil. Dacă acesta este stocul minim, apare posibilitatea epuizării resursei la un moment dat.

Resursele neregenerabile nu se reproduc pe cale naturală sau se reproduc în ritmuri și cantități ne semnificative pentru creșterea economică, stocul disponibil devine zero când costurile de extracție și de preparare depășesc prețul dinamic.

Capitalul natural al României. România are un capital natural deosebit de divers. Acest fapt se datorează în parte condițiilor fizico-geografice care includ munți, câmpii, rețele hidrografice majore, zone umede și unul dintre cele mai vaste sisteme de deltă ale Europei (delta Dunării). De asemenea, datorită poziției geografice a

româniei, flora și fauna prezintă influențe asiatice dinspre nord, mediteranene dinspre sud și componente continental europene dinspre nord-vest. În sfârșit, relativa stabilitate a populației în România, în ultimii 60 de ani, lipsa mecanizării în sectorul forestier și dezvoltarea economică redusă au determinat o exploatare mai redusă a resurselor decât în majoritatea altor zone din Europa.

Rezultatul general constă în diversitatea florei și faunei, inclusiv în existența unor populații de lupi, urși, capre negre și râși, care sunt considerate ca fiind printre cele mai mari din Europa, precum și în existența unor extinse habitate forestiere și alpine nealterate, asociate lanțului muntos al Carpaților. Astfel, valoarea capitalului natural al României a impus de-a lungul timpului luarea unor măsuri de protecție a naturii.

Un scurt istoric al măsurilor de protecție a naturii.

1928-1944 este o perioadă de pionierat privind conservarea naturii și ariile protejate în România, în care primul pas a fost făcut în anul 1928 când la Cluj a avut loc primul congres al naturaliștilor din România, unde la propunerea lui Emil Racoviță a fost adoptată o hotărâre privind elaborarea legii referitoare la protecția naturii în România. Astfel, în 1930 apare Legea nr. 213 pentru protecția monumentelor naturii din România. În baza acestei legi se înființează "Comisiunea Monumentelor naturii", apoi sunt declarate prin lege (Jurnalul Consiliului de Miniștri) primele monumente ale naturii în 1931 (floarea de colț și nufărul termal) și primul parc național în 1935 (Parcul Național Retezat). Sunt puse sub ocrotire prin "Jurnale ale Consiliului de Miniștri" 36 de teritorii ca rezervații naturale, parcuri naționale, monumente ale naturii, însumând o suprafață de 15.000 ha. Totuși, accentul a fost pus numai pe realizarea unui cadru legislativ și instituțional incipient și pe constituirea unui număr limitat de arii protejate și aproape deloc pe administrarea ariilor protejate constituite.

1944-1989, după 23 august 1944, măsurile de protecție a naturii s-au bazat pe eforturile instituționale făcute înainte de război de oameni de știință cu renume cum au fost Al. Borza sau Emil Racoviță. În 1972, numărul ariilor protejate constituite a crescut la 190 de obiective însumând aproape 100.000 ha. Din păcate, măsurile de protecție se rezumau numai la declararea de arii protejate și aproape deloc la administrarea acestora, ele confruntându-se cu pericole din ce în ce mai mari. Totodată, deși creșterea cantitativă a teritoriilor a fost însemnată, totuși, suprafața protejată reprezenta în 1972 doar 0,0042% din teritoriul țării, procent care nu acoperea nici pe departe întreaga diversitate specifică și ecologică a țării. Astfel s-au făcut proiecte de către institute de cercetare pentru constituirea altor arii protejate mari - parcuri naționale (Apuseni, Căliman, Ceahlău, Bucegi, Piatra Craiului, Cozia, Valea Cernei, Cheile Bicazului, Rodna), dar care nu s-au concretizat și, de asemenea, a urmat o perioadă în care s-a înființat un număr mare de arii protejate cu suprafață mai mică (rezervații naturale) prin intermediul unor HCM și decrete, cât și inițiative legislative la nivel județean. Din punct de vedere legislativ, în anul 1973 s-a adoptat Legea nr. 9 (Legea Mediului) în care sunt incluse și prevederi legate de protecția rezervațiilor și monumentelor naturii și de asemenea, "sunt trasate sarcini ce revin organelor centrale și locale...", dar alături de această lege- cadru nu s-a mai adoptat o lege specifică pentru ariile protejate care să reglementeze administrarea acestora așa cum s-a întâmplat în Polonia sau Cehoslovacia, țări care aveau parcuri naționale cu administrație proprie.

În această perioadă s-au produs și primele recunoașteri internaționale ale valorii ariilor protejate românești, când în 1979 Retezatul și Pietrosul Rodnei au fost recunoscute ca Rezervații ale Biosferei, sub auspiciile programului UNESCO - Man and Biosphere (MAB). Dar nici măcar această recunoaștere internațională nu a condus la o administrare a ariilor protejate.

1990 – prezent, odată trecută perioada comunistă, se aștepta o deschidere și o eficiență mai mare în ceea ce privește realizarea unei rețele naționale a ariilor protejate, care să acopere întreaga diversitate a ecosistemelor la nivelul țării, dar și măsuri concrete în plan legislativ și instituțional care să asigure un management eficient al ariilor protejate. Dar rezultatele au dovedit ca aceste deziderate sunt foarte greu de atins.

Una dintre dificultăți a fost legată de interpretarea diferită de către diverși factori de decizie a măsurilor ce trebuie întreprinse privind protecția naturii, pe fondul unei indecizii a autorității centrale de mediu - Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului, în cadrul căruia abia după 1997 s-a constituit o Direcție de Conservare a Biodiversității, care să planifice și să coordoneze toate activitățile referitoare la conservarea naturii în arii protejate. Ca o primă măsură, în anul 1990, MAPPM dă Ordinul nr. 7 privind constituirea unui număr de 13 parcuri naționale, între care Parcul Național Retezat era deja constituit, ordin care provoacă o oarecare confuzie, deoarece se referă doar la suprafețele de fond forestier din parcurile naționale, nu și la suprafețele ce conțin goluri alpine. Suprafețele declarate în fond forestier erau foarte mari, întinzându-se și în zone în care se desfășurau activități economice de exploatare a lemnului, care nu puteau fi stopate brusc și, de asemenea, cuprindeau și așezări umane. Din atare cauză, acest ordin a suferit multe contestări, iar îndrumările tehnice pentru punerea în practică a ordinului au fost blocate.

O altă recunoaștere internațională a valorii capitalului natural din România a reprezentat-o desemnarea Deltei Dunării în 1991 ca sit Ramsar și ca sit al Patrimoniului Natural Mondial pentru 50% din suprafața sa. De asemenea, în 1992 este recunoscută ca Rezervație a Biosferei. Exista astfel paradoxul ca Delta Dunării să fie recunoscută ca arie protejată la nivel internațional, iar la nivel național să nu fie recunoscute decât anumite zone ca rezervații naturale. Astfel, cu titlu excepțional, Delta Dunării este recunoscută ca Rezervație a Biosferei prin H.G 248 / 1994. Totodată, din 1994 a început derularea unui proiect GEF (Fondul Global de Mediu) pentru constituirea administrației parcului și realizarea planului de management. Dar, din păcate, Delta Dunării a rămas până în prezent singura arie protejată cu administrație proprie.

Ca urmare a faptului că România a aderat la Convenția pentru Diversitatea Biologică (Rio), în 1996 s-a realizat cu asistența financiară a Băncii Mondiale "Strategia națională și planul de acțiune pentru conservarea diversității biologice și utilizarea durabilă a componentelor sale în România" care planifică pe termen scurt, mediu și lung activitățile ce trebuie întreprinse în România. Din păcate, această strategie nu s-a bazat pe o evaluare făcută recent pentru capitalul natural al României, singurele informații mai recente fiind date de un studiu terminat în 1994 privind ecoregiunile României, care clasifică în funcție de tipul solului și covorul vegetal principalele regiuni ale țării, fiind identificate astfel 22 de ecoregiuni.

În 1995 a fost adoptată Legea Mediului nr.137 care cuprinde prevederi legate de conservarea naturii și ariile protejate și, totodată, recunoaște toate ariile protejate declarate anterior prin orice lege, ordin, hotărâre, decizie.

Astfel, în prezent, Rețeaua Națională de Arii Protejate include un număr de 579 de arii protejate (între care 13 parcuri naționale) ce reprezintă 4,8% din teritoriul României (1.140.590 ha). Trei dintre acestea sunt recunoscute internațional ca Rezervații ale Biosferei în cadrul Programului UNESCO - MAB, și anume: Retezat, Pietrosul Rodnei și Delta Dunării. Ultima este, de asemenea, înscrisă pe lista Patrimoniului Natural Mondial și pe lista Ramsar, a zonelor umede de importanță internațională.

Trebuie recunoscut faptul că majoritatea ariilor protejate din România s-au autoconservat în condițiile în care intervențiile umane asupra acestora a fost în regimul trecut, minim sau inexistent. Dar, la fel de bine există nenumărate exemple în care arii protejate au fost pur și simplu distruse, cu toate că încă mai figurează ca existente.

Totodată, se poate observa că în ultimul timp tot mai multe organizații neguvernamentale și-au adus într-o oarecare măsură aportul în protejarea unor arii protejate.

De asemenea, Guvernul României a solicitat acordarea unei noi finanțări din partea Fondului Global de Mediu (GEF) pentru conceperea și punerea în practică a unui proiect privind "Managementul Integrat și Conservarea Ariilor Protejate în România". Scopul principal al proiectului GEF este întărirea capacității de pregătire și implementare a planurilor de management a ariilor protejate la nivel local și național. La nivel național se va acorda sprijin pentru realizarea și întărirea cadrului instituțional necesar, pentru adoptarea atât de necesarei legi a ariilor protejate și întărirea cadrului legislativ, pentru pregătirea resursei umane și, de asemenea, există o componentă de participare publică și de popularizare a ideii de conservare a naturii și a ariilor protejate.

La nivel local se vor realiza planurile de management și se vor constitui administrații (structuri de management), pentru trei arii protejate: Parcul Național Retezat, Parcul Natural Bucegi - Piatra Craiului (obținut prin însumarea a două zone care în mod obișnuit erau nominalizate distinct ca două parcuri naționale), Rezervația de Zimbri Vânători - Neamț (creată pentru reintroducerea zimbrului în stare de libertate), aceste trei zone urmând să devină modele pentru aplicarea structurilor de management și pentru alte arii protejate.

Deci, în prezent, pentru ariile protejate din România se oferă o nouă șansă privind rezolvarea complexelor probleme legate de ariile protejate cum ar fi:

- o evaluare corectă a capitalului natural al țării;
- constituirea unei rețele de arii protejate care să acopere întreaga varietate a ecosistemelor din țară;
- administrarea eficientă a ariilor protejate pe baza unor planuri de management și prin intermediul unor administrații ale ariilor protejate.

Managementul și calitatea serviciilor în ecoturism. Strategia de dezvoltare internațională a condus la dezvoltarea turismului mondial, pentru a se instaura o nouă ordine economică mondială, pentru a reduce discordanța existentă între țările industrializate și cele în curs de dezvoltare. Turismul este considerat ca o activitate majoră în viața națiunilor din cauza influenței directe asupra sectoarelor sociale, culturale, educative, economice, cu largă deschidere spre schimburile internaționale.

Turismul este dependent de mediul înconjurător, acesta reprezentând materia sa primă, obiectul și domeniul de activitate și de desfășurare a turismului fiind suportul său cadru, purtătorul resurselor sale. Turismul se desfășoară în mediu și prin mediu, calitatea acestuia permițând dezvoltarea sau sistarea activităților turistice. Prin exigențele pe care le revendică, turismul se declară ca parte integrantă a mediului înconjurător.

Evoluția actuală a turismului este caracterizată de profunza înnoire a ofertei turistice mondiale prin dezvoltarea unei game de produse turistice noi, superioare din punct de vedere calitativ sau cantitativ. Activitățile turistice determină în timp și spațiu efecte potențiale asupra mediului, sănătății sau sistemului social. Aceste influențe cumulate sunt exprimate de noțiunea de impact.

Degradarea mediului este o problemă apărută și accentuată odată cu accelerarea creșterii demografice, care a determinat transformarea de către om a unor zone din ce în ce mai mari de pe planetă.

Dezvoltarea intensivă și creșterea populației vor afecta toate resursele planetei în mai puțin de un secol, punându-se astfel unui nou concept de dezvoltare durabilă.

Conform ONU, noțiunea de bunuri și servicii ecologice reprezintă echipamentele tehnice, tehnologiile și serviciile ce permit protecția mediului. Protecția cuprinde patru domenii distincte: protecția apei, gestiunea deșeurilor, controlul calității aerului și alte aspecte (solul, eliminarea zgomotului etc.).

Conform UE, se disting trei categorii de acțiuni ecologice: servicii cu caracter ecologic, echipamente și tehnici de constatare a poluării, alte domenii denumite "produse verzi".

Bunurile și serviciile ecologice se împart în două categorii:

- bunuri și servicii cu caracter antipoluant care se materializează în tehnologii de supraveghere și control "end-of-pipe".

- bunuri și servicii de protecție a mediului, cunoscute ca ecotehnici sau ecotehnologii "curate" de producție.

O analiză socioeconomică subliniază oportunitățile care, eficient exploatate ar putea inversa tendințele economice regionale negative astfel:

- dezvoltarea transportului pe Dunăre pentru materiile prime;
- exploatarea potențialului agricol și rural prin creșterea producției cu valoare adăugată ridicată, îmbunătățirea sistemelor de procesare și distribuție a produselor agroalimentare și revitalizarea activităților meșteșugărești tradiționale în zonele rurale;
- fructificarea capacității de export pentru sectoarele productive eficiente din regiune;
- potențialul ridicat al sectorului serviciilor în general;
- rolul universităților din țară în asistarea dezvoltării întreprinderilor, precum și dezvoltarea IMM în sectoare cu valoare adăugată înaltă;
- potențialul ridicat al turismului ca posibil "sector-nișă" de piață prin dezvoltarea activităților de tip "aventură montană" (alpinism, speologie), turism balnear și rural, inclusiv în cadrul zonelor protejate.

Agricultura României este caracterizată de o productivitate scăzută și capacitate redusă a exportului, efect al preponderenței produselor agricole cu valoare adăugată scăzută. Productivitatea scăzută în agricultură este un fenomen național care, cel puțin parțial, este explicat prin fărâmițarea terenurilor în loturi foarte mici. În al doilea rând, sărăcia populației rurale reprezintă un obstacol serios pentru investiții [9].

Toți factorii menționați afectează serios economia regională în general, și în primul rând mediul rural, având în vedere relevanța acestui sector pentru toate regiunile, unde populația rurală reprezenta, în anul 2006, peste 55% din populația totală (comparativ cu media UE de 17,5% și media în România de 44%), sectorul agriculturii angajând peste 50% din populația activă, dar având o contribuție de abia 15% la formarea PIB regional (tabelul 2).

Pondereea populației ocupate pe ramuri ale economiei

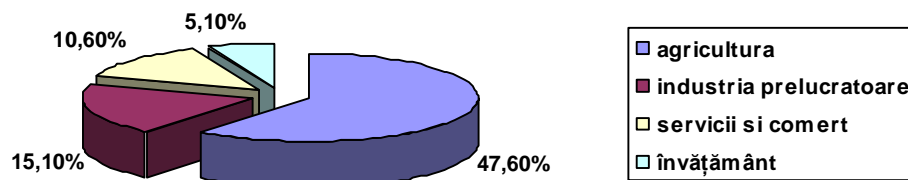

Fig. 1. Pondereea populației ocupate pe ramuri ale economiei

Sursa: Institutul Național de Statistică și Studii Economice din România (INSSE).

Tabelul 2

PIB pe regiunile de dezvoltare din România

REGIUNI DE DEZVOLTARE	SUPRAFAȚA		POPULAȚIE		PIB (USD)	ȘOMA J (%)
1. Nord-Est	36850	15%	3685393	17%	3871	10,6
2. Sud - Est	35762	15%	2852480	13%	4919	9,8
3. Sud	34453	14%	3380516	16%	4511	8,9
4. Sud - Vest	29212	12%	2332194	11%	4635	10,4
5. Vest	32034	13%	1959985	9%	5678	9,5
6. Nord - Vest	34159	14%	2744008	13%	5145	6,8
7. Centru	34100	14%	2521745	12%	5928	8,6
8. București	1821	1%	2221860	10%	11441	4,7
România	238391	100%	21698181	100%	5533	8,8

Sursa: Institutul Național de Statistică; Institutele de Protecție a Mediului (date 2005).

Dezvoltare durabilă în turism. În ultima perioadă a fost adoptat și în ramura turismului conceptul de dezvoltare durabilă, utilizat și în alte sectoare de activitate. Pentru turism acest concept a fost enunțat de conferința Uniunii Internaționale de Conservare a Naturii (UICN).

Astfel, dezvoltarea durabilă este un proces care se desfășoară fără a distruge sau a epuiza resursele. Resursele trebuie valorificate într-un ritm identic cu cel de reînnoire a lor, renunțându-se la exploatare atunci când resursa se regenerează foarte lent, pentru a o înlocui cu alta cu mai mare putere de regenerare. Toate resursele trebuie exploatare în așa fel, încât de ele să beneficieze și generațiile viitoare.

Există trei principii majore de dezvoltare durabilă:

- *durabilitatea ecologică*, care asigură o dezvoltare suportabilă, cu menținerea tuturor proceselor ecologice esențiale, mai ales a diversității resurselor biologice;
- *durabilitatea socială și culturală*, ce generează o dezvoltare economică favorabilă membrilor societății, compatibilă cu cultura și valorile de cultură și civilizație existente, cu păstrarea identităților comunitare;
- *durabilitatea economică*, ce asigură o dezvoltare economică eficientă, resursele fiind astfel gestionate, încât să existe și în viitor.

Asigurarea unui ecoturism presupune:

- mijlocul de transport utilizat – se preferă trenul, pe distanțe lungi, sau bicicletă, călărie, bărci cu vâsle;
- calitatea peisajelor și a patrimoniului arhitectural (păstrarea stilului tradițional al satelor vechi, estetica peisajelor agricole);

- integrarea structurilor de primire în mediul înconjurător (păstrarea sau restaurarea unor structuri mai vechi - cramă viticolă, moară veche, canton forestier, casă de țară, ferma agricolă veche);

- gestionarea unităților turistice conform cerințelor de mediu (utilizarea energiei alternative);

- rolul formativ-educativ – acțiunea gazdelor de a face cunoscute vizitatorilor valoarea și calitatea mediului ambiant și rolul pe care îl are omul în transformarea și protecția mediului sau a modurilor de viață tradițională;

- conținutul produsului turistic - informații valoroase referitor la plante, minerale, vinuri, gastronomie și abordarea unor teme ca ecologie forestieră, gestionarea siturilor turistice;

- posibilitatea de observare directă a naturii;

- locul de primire va fi ales la marginea zonelor de migrație, de cuibărit a păsărilor, locuri de vegetație interesante pentru botaniști, etc.

Dezvoltarea ecologică a turismului în zone turistice de maxim interes vizează în principal patru planuri:

- economic - creșterea gradului de valorificare a resurselor;

- ecologic - utilizarea rațională a tuturor resurselor, reducerea și eliminarea deșeurilor, conservarea și protecția mediului;

- social - prin sporirea numărului de locuri de muncă, menținerea unor meserii tradiționale, atragerea populației în practicarea diferitelor forme de turism (agroturism);

- cultural - valorificarea elementelor de civilizație, artă și cultură etc.

Concluzii. Problemele mediului au apărut odată cu dezvoltarea civilizației pe Terra, dar s-au agravat mult mai târziu, în secolul XX, când mediul înconjurător era deja afectat de activitățile umane. Problema mediului înconjurător, în epoca contemporană, a mileniului trei, a devenit extrem de importantă, deoarece pune în discuție chiar existența vieții pe pământ.

Elementele privind protecția mediului au apărut și în tratatele Comunității Europene care au reglementat condițiile privind securitatea vieții, muncii și sănătății populației. O influență deosebit de importantă asupra mediului o au o serie de industrii ca: siderurgia, petrochimia, energetica, producția materialelor de construcții și chiar turismul. Conștientizarea pericolului degradării mediului este relativ recentă, fiind revelația ultimilor 30-40 de ani, evenimentele produse zilnic în diferite colțuri ale lumii fiind o dovadă în acest sens.

Turismul și serviciile din domeniu contribuie cu 5% la PIB-ul UE și însumează mai mult de șapte milioane de locuri de muncă. Includerea noilor state-membre cu un potențial turistic deosebit va impulsiona acest sector, ponderea sa fiind în continuare în creștere. Turismul este un domeniu care încurajează inițiativa privată, asigură flexibilitate și o piață a forței de muncă ce se adaptează ușor schimbărilor. Nu în ultimul rând, beneficiază de o birocrație redusă⁴.

Grija pentru urmărirea evoluției ansamblului de elemente ce constituie mediul înconjurător pornește de la adevărul că resursele naturale planetare sunt limitate și că a contribui la conservarea și re folosirea lor este mai mult decât o bună și necesară practică civică. Ea trebuie transformată într-o adevărată politică pentru a menține viața planetei.

⁴ A explicat, în cadrul Forumului European de Turism, primul-ministru al statului Malta, citat de publicația "Times of Malta".

În acest context, a fost gândită dezvoltarea durabilă ca o strategie prin care comunitățile să caute căi de dezvoltare economică într-un mediu înconjurător de siguranță a evoluției normale a vieții locuitorilor și care să aducă chiar beneficii în privința calității acesteia. Dezvoltarea durabilă este un ghid important pentru administrațiile regionale, după ce s-a descoperit că modurile de interpretare tradiționale de planificare și dezvoltare creau mai mult decât rezolvau problemele de mediu înconjurător. Acolo unde interpretările tradiționale conduceau la aglomerare, extindere, poluare și consum excesiv de resurse, dezvoltarea durabilă oferă soluții reale și de durată care ne consolidează viitorul.

BIBLIOGRAFIE

1. Angelescu A., Ponoran I., Ciobotaru V. *Mediul ambiant și dezvoltarea durabilă*. -București, Editura ASE, 2003.
2. Avram I. *Uniunea Europeană și aderarea României*. -București: Editura Sylvi, 2001.
3. Barbu C., Selișteanu A. *Protecția mediului și economia protecției mediului*, Craiova: Editura Sitech, 2005.
4. Bărbulescu I.G. *Uniunea Europeană, de la economie la politică*. -București: Editura Tritonic, 2005;
5. Bogdan O., Niculescu E. *Climatic particularities of dryness and drought in the western regions of Romania, vol. Proceedings of the Regional Conference of Geography Danube – Criș – Mureș - Tisa Euroregion Geoeconomical Space of Sustainable Development*, -Timișoara, Editura Mirton, 1999.
6. Bran F. *Componenta ecologică a deciziilor de dezvoltare economică (silvicultură și turism)*, -București: Editura ASE, 2002.
7. Bran F., Marin D., Simon T., *Economia turismului și mediul înconjurător*. -București: Editura Economică, 1999.
8. Bran F., Simon T., Nistoreanu P. *Ecoturism*, -București: Editura Economică, 2000.
9. Brăilean T. *Noua Economie. Sfârșitul certitudinilor*. -Iași: Institutul European, 2001.
10. Bretschger L. *Growth Theory and Sustainable Development*, Bookcraft (Bath) Ltd., 1999.
11. Brown L. *Eco-economia*. -București: Editura Tehnică, 2001.
12. Căndeia M., Bran F. *Spațiul geografic românesc. Organizare. Amenajare. Dezvoltare*. -București: Editura Economică, 2001.
13. Ceballos Lascurain H. *Tourism, Ecotourism and Protected Areas*, -London: University Press, 1996.
14. Diaconescu M. *Asocierea României la Uniunea Europeană, implicații economice și sociale*, -București: Ed. Econ., 2003.
15. Dobrotă N. (coord.), *Economie politică*, -București: Editura Economică, 1998.
16. Dușu, M. *Dreptul mediului. Tratat*. -București: Editura Economică, 2003.
17. Georgescu G. *Reforma economică și dezvoltarea durabilă*. -București: Editura Economică, 1995.
18. Ghinăraru C. *Economia Protecției Mediului*, Note de curs;
19. Gillespie A. *The Illusion of Progress, Unsustainable development in international law and policy*, Eastscan Publications, -London January 2001.
20. Gore Al. *Pământul în cumpănă. Ecologia și spiritul uman*. -București: Edit. Tehnică, 1995.
21. Harribey J. M. *Le Développement soutenable*. -Paris: Economica, 1998.
22. Havranek T.J. *Modern Project Management Techniques for the Environmental Remediation Industry*, St. Lucie Press, CRC Press, SUA, 2000.
23. Howes M. *Politics and the Environment, Risk and the role of government and industry*, Eastscan Publications, -London, July 2005.
24. Ionescu C. *Politici de managementul mediului*, 2003.
25. Lester B. *Eco – Economie. Crearea unei economii pentru planeta noastră*. -București: Editura Tehnică, 2001.
26. Lopes C., Malik K., Fukuda-Parr S. *Capacity for Development*, Earthscan Publications, -London, June 2002.
27. Marinescu D. *Tratat de dreptul mediului*. -București: Editura All Beck, 2003.
28. Pearce D., Warford J. J. *World Without End. Economics, Environment and Sustainable Development*, Oxford University Press, 1994.
29. Platon V. *Finanțarea Activităților de Protecție a Mediului*, 2004.
30. Pop I. *Biogeografie ecologică*. -Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.

31. Popescu G. *Politici agricole. Acorduri Europene*. –București: Editura Economică, 1999.
32. Popescu I., Bondrea A., Constantinescu M. *Dezvoltarea Durabilă*. –București: Editura Economică, 2005.
33. Popescu I., Bondrea A., Constantinescu M. *Globalizarea. Mit și Realitate*. –București: Ed. Economică, 2004.
34. Popescu I., coordonator. *Economia de piață contemporană*. –București: Editura Genicod, 2003;
35. Popescu I., Puică R., Constantinescu M. *Societatea Europeană a Cunoașterii, perspective economice, sociale, juridice*. –București: Editura Academiei Române, 2006;
36. Popescu I., Ungureanu L. *Paradigma Complexității Economice*. –București: Editura Expert, 2006;
37. Popovici E. *Studiul mediului înconjurător. Dimensiuni europene*. –Iași: Edit. Univ. "Al.I. Cuza" 1998.
38. Rojanschi V., Bran F. *Strategii și politici de mediu*. –București: Editura Economică, 2002.
39. Soroceanu V. *Creșterea economică și mediul natural*. –București: Editura Economică, 2000.
40. Teușdea V. *Protecția mediului*. –București: Editura Fundației România de Măine, 2000.
41. Vișan S., Angelescu A., Alpopei C. *Mediul înconjurător – poluare și protecție*. –București, Editura Economică, 2000.

Articole:

Blumer A., Romania tourism destination image facing the Dutch market perception (2002). The Enciclopedia of Ecotourism, Cabi Publishing, 2001.

Bachtler, J., Reflections on the Reform of the Structural Funds, RSA International Conference: Evaluation and EU Regional Policy, Aix en Provence: 1 June 2002.

Rapoarte:

Raport asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană în perioada septembrie 2002 - iunie 2003”, Guvernul României, iunie 2003.

Legislație:

Commission communication of 1 July 1999 concerning the Structural Funds and their coordination with the Cohesion Fund: Guidelines for the programmes in the period 2000-2006 [COM(1999) 344 final - Official Journal C 267 22.09.1999]

Communication of 14 April 2000 from the Commission to the Member States laying down Guidelines for the Community Initiative for Rural Development (Leader+) [Official Journal C139, 18.05.2000].

Prezentat la 04.12.2007.

RESURSELE DE PETROL DIN MAREA CASPICĂ

Petru ROȘCA, dr. hab. prof. univ.

Gabriel STATI, doctorand. ULIM

The study explores the situation in the region of Caspian Sea regarding extraction of oil and natural gases by main producing countries: Russia, Kazakhstan, Azerbaijan, Turkmenistan and Iran. At the same time are analyzed various proposals of construction of pipes for transportation of oil and gases from the Caspian region to Europe.

O importantă miză economică a acestui început de mileniu, cu reale consecințe pe plan social-politic și militar este începerea exploatarea bogățiilor Mării Caspice. Marea Caspică în timpul de față reprezintă cel de al treilea mare depozit de energie, după Golful Persic și după Siberia rusească, fiind considerat ultimul vast rezervor de energie al lumii. În anul 2010, Asia Centrală și Transcaucazia ar putea avea posibilitatea de a exporta peste 100 milioane tone de petrol și aproximativ 100 miliarde metri cubi de gaz natural, aceasta însemnând aproximativ 2 milioane barili/zi⁵.

Rusia, bazându-se pe abordarea Mării Caspice ca lac internațional, calificare ce implică un „condominium” al tuturor statelor, a utilizat acest concept pentru a sublinia interesele principalelor țări producătoare: Azerbaidjan, Kazahstan, Turkmenistan.

⁵ Terry Adams. Caspian Hydrocarbons, the Politicisation of regional pipelines and the Destabilisation of the Caucasus. Centre For European Policy Studies (CEPS), Bruxell, 2000.

În prima jumătate a anului 2000, producția celor trei țări a fost de 24,53 milioane barili de țiței, iar repartiția pe țări se prezintă astfel: Azerbaidjan - 6,71 milioane tone (27%); Turkmenistan – 3,48 milioane tone (14%); Kazahstan – 14,34 milioane tone (59%)⁶.

Totuși, intensitatea conflictului juridic, dar și politic, și economic s-a diminuat mai ales de când sectorul rusesc al Mării Caspice pare să fie bogat în petrol și gaz, Rusia fiind direct interesată în rezolvarea acestor dispute economice.

1) *Kazahstan*. Este statul cu rezervele de petrol cele mai importante din regiune, estimarea acestora variind între 95–117 miliarde barili, rezervele dovedite cifrându-se între 15–22 miliarde barili în 2001. Dacă se vor extrage 100 milioane tone pe an, zăcămintul s-ar epuiza abia în 100 de ani. Și aici se poate asista la o împărțire a afacerii între americani, ruși și țara caucaziană: Chevron – 40%, Mobil – 25%, Lukoil – 10% și compania de stat a Kazahstanului – 25%. Proiectul unei conducte alternative, pe sub Marea Caspică până la Baku și de aici spre beneficiarii europeni este respins cu hotărâre de Rusia. Oferta chineză pentru o conductă transcontinentală spre Est va fi luată în calcul pe măsura extinderii producției de petrol în Kazahstan.

Cel mai avansat proiect de conductă este cel care vizează transportul petrolului din Kazahstan în Rusia prin sistemul de conducte rusesc TRANSNEFTI, ideea fiind de construire a unei mari facilități de încărcare lângă portul rusesc Novorossiisk de la Marea Neagră. Proiectul presupune folosirea celor 752 km de conductă existenți de la Tenghiz la Komsomolsk și la Kropotkin și a unei alte porțiuni de 258 km de conductă cu un diametru de 1000 mm de la Kropotkin la un alt punct de încărcare a tankerelor. Urmează a fi construite 15 noi stații de pompare, 13 tancuri de depozitare, fiecare cu o capacitate de 100.000 metri cubi, cinci dintre ele chiar lângă portul Novorossiisk. Actionarii din cadrul CPC (Caspian Pipeline Consortium) sunt: guvernul rus – 24% (reprezentat de Lukoil, Rosneft și Transnefti), Kazahoil – 19%, guvernul din Oman – 7%, Gaz Pipeline Ventures – 7% (JV Kazahoil, Amoco, fostul holding Munai Gaz), LukArco – 12,5% (JV Lukoil, Atlantic Richfield – SUA), Rosneft Shell – 7,5%, Chevron (SUA) – 1,5%, Mobil (SUA) – 7,5%, Oryx (SUA) – 1,75%, British Gas – 2% și Agip (Italia) – 2%⁷.

Peste jumătate din rezervele de gaze naturale se află în zona Karaganda. Din 1995 British Gas și Agip au dobândit dreptul exclusiv de negociere.

2) *Azerbaidjan*. Estimarea rezervelor petroliere este între 5–11 miliarde barili, iar rezervele de gaze sunt între 500–800 miliarde metri cubi (2000). Un moment deosebit de interesant îl constituie faptul că peste 90% din rezervele estimate de petrol se găsesc în zona maritimă. Noile depozite sunt, în general, exploatate sau vor fi exploatate cu ajutorul unor firme străine, posesoare de tehnologie modernă, care să permită extracția la adâncimi mai mari de 200 metri.

Se preconizează că zăcămintele din Kazahstan și Azerbaidjan (țările cu cel mai mare potențial în petrol din această zonă) vor produce aproximativ 150 milioane tone țiței anual, ceea ce înseamnă că la porturile estice ale Mării Negre, Novorossiisk (Rusia) și Supsa (Georgia) va sosi anual această cantitate de petrol.

⁶ Caspian Sea: Regional Country, Analysis Brief. Energy Information Administration, World Oil Market and Oil Price Chronologies, 2002.

⁷ Terry Adams. Caspian Hydrocarbons, the Politicisation of regional pipelines and the Destabilisation of the Caucasus. Centre For European Policy Studies (CEPS), Bruxell, 2000.

3) *Uzbekistan*. Rezervele de gaze naturale se află pe locul doi ca importanță în zonă, iar rezervele de petrol mai mici decât cele ale Kazahstanului și Azerbaidjanului.

Azerbaidjan, Kazahstan și Turkmenistan sunt cele trei republici desprinse din fostul imperiu sovietic care au început deja să aibă autoritate în privința resurselor energetice ale începutului de secol XXI. Rezervele de țiței și gaz descoperite aici, dar neexplorate încă, au făcut ca lumea dezvoltată să-și îndrepte cu mare atenție privirea spre ele, iar aceste hidrocarburi trebuie să ajungă în Europa pe rute care să nu creeze dependențe, cu atât mai mult cu cât în apropiere se află alți doi mari producători, respectiv Federația Rusă și țările arabe. Așadar, *problema resurselor caspice nu este numai una economică, ci și una politică, motiv pentru care nici Uniunea Europeană și nici Statele Unite nu au până în prezent o strategie clară față de zona caspică și, mai ales, față de Rusia.*

În prima jumătate a anului 2000, producția celor trei țări a fost de 24,53 milioane barili de țiței, iar repartitia pe țări se prezintă astfel: Azerbaidjan - 6,71 milioane tone (27%); Turkmenistan – 3,48 milioane tone (14%); Kazahstan – 14,34 milioane tone (59%)⁸.

Așadar, două probleme rămân nerezolvate: *prima constă în posibilitățile financiare ale țărilor amintite de a investi în activitatea de prospecțiune și explorare, iar cea de a doua constă în modalitățile de transport a resurselor spre piețele pe care acestea vor fi repartizate.* Oleoductele existente fac legătura doar cu Federația Rusă și, oricum, nu fac față cantităților de țiței ce urmează a fi pompate.

Dacă în primul caz investitorii străini au început deja să-și facă simțită prezența, în special marile consorții americane, în cel de al doilea caz lucrurile se află într-o stare de pionierat. Aici începe marea luptă pentru că țările aflate pe rutele de tranzit nu au decât de câștigat. Se justifică astfel și insistența cu care România, Ucraina, Turcia sau Iranul „se bat” pentru ca oleoductele să traverseze țările lor.

Dezvoltarea producției extrase de țiței impune, evident, și construirea unor conducte pentru transport, pe de o parte, de la zăcămintele la porturile estice ale Mării Negre sau direct la Mediterană, iar, pe de altă parte, de la Marea Neagră spre Occident. Trebuie remarcat că pentru facilitarea tranzitului prin conducte, țările prin care trec acestea percep taxe de tranzit, ceea ce reprezintă o sursă de venituri dintre cele mai bănoase. Adică, miza pe trasee este foarte mare.

Exploatarea petrolului și gazului în zona caspică nu are aproape nici un sens dacă acestea nu se transportă la mare distanță, deoarece piața locală și regională sunt încă afectate de colapsul URSS, iar cheia dezvoltării este deci transportul către Europa de Vest, Turcia și, poate, în viitor, Europa de Est. Transportul la mare distanță pune două probleme: creșterea substanțială a prețului datorită investițiilor masive pentru facilitarea lui, dar și taxele de tranzit percepute de țările străbătute de conductele de țiței de la exploatare la destinație. Referitor la acestea din urmă, cu cât există mai puține alternative, cu atât o țară care are o poziție de cvasimonopol poate obține taxe mai mari. Riscul politic este și el extrem de important. Coridorul Est–Vest pune numeroase probleme legale, ecologice (traversarea Mării Negre și a Mării Mediterane, precum și a Bosforului), de securitate (Azerbaidjan și Georgia).

Tranzitul prin Rusia expune transportatorii atât politicii hegemoniste postcoloniale și monopolurilor rusești de transport a petrolului și gazului, cât și riscului

⁸ Caspian Sea: Regional Country Analysis Brief. Energy Information Administration, World Oil Market and Oil Price Chronologies, 2002.

Ceceniei. Conductele prin Turcia sunt și ele riscante din cauza kurzilor, cele prin Afganistan din cauza războiului civil, cele ce traversează Iranul nu sunt viabile datorită sancțiunilor SUA, iar cele spre China (piața extrem de mare și tranzit fără riscuri) ar fi prea lungi și, în concluzie, prea scumpe.

Pentru ca petrolul caspic să aibă drept punct de destinație Europa și ținând cont că oleoductele din zona caspică au drept punct de destinație țărmul estic al Mării Negre, iar tranzitul prin Bosfor este limitat din punct de vedere ecologic, se discută construirea de noi rute de la țărmul vestic al Mării Negre spre Vest, în interiorul continentului.

Sesizând eforturile de promovare a unor proiecte de ocolire a teritoriului sau, Rusia s-a implicat, prin consernele sale petroliere, practic, în toate rețelele din zonă. Deși nu deține pachete majoritare, se presupune că prin filiere vestice încearcă să obțină acțiuni suplimentare și să câștige poziții dominante. Rusia nu încearcă nici să blocheze și nici să întârzie aceste noi proiecte. Ea abordează o poziție foarte pragmatică și se implică în realizarea acestor proiecte căutând să câștige cât mai mult din noua conjunctură.

Pornind de la faptul că soluția „pachetului unic”, care presupune intrarea simultană în vigoare a convențiilor bilaterale încheiate între cele cinci state riverane, nu pare să fie productivă pentru Rusia, Moscova consideră mult mai practică o abordare a statutului separat, cu fiecare dintre partenerii săi. Astfel, la 13 mai 2002, Rusia și Kazahstan au semnat un protocol privind modul de stabilire a liniei de demarcație a subsolului Mării Caspice între cele două state⁹.

Documentul prevede ca nici una dintre cele două părți, Rusia și Kazahstan, să nu obțină mai puțin de 25% din cantitatea exploatată. În cazul celor trei zăcămintе, pe linia de demarcație dintre Rusia și Kazahstan, s-a acceptat drept principiu, ca pentru unul dintre ele, operatorul rus să beneficieze de un procent de până la 75%, pentru celelalte două părți kazahe putându-i-se asigura un nivel similar.

Autoritățile Azerbaidjanului au urmat modelul și au încheiat și ele un protocol asemănător cu Rusia, considerând că, odată încheiate astfel de documente între toți cei cinci riverani la Caspică, s-ar putea definitiva cu ușurință și statutul juridic al mării.

În octombrie 2007 la Teheran a avut loc Summitul conducătorilor statelor participante la extragerea petrolului și a gazelor naturale din Marea Caspică (Rusia, Kazahstan, Iran, Azerbaidjan și Turkmenistan), unde s-a adoptat un șir de documente privind colaborarea acestor state în zona dată.

Prezentat la 02.11.2007.

⁹ Internet:www.caspicanoilgas.co.uk.